

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО
ГОСПОДАРСТВА ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра менеджменту та публічного врядування

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної магістерської роботи
на тему: «Індустріальні парки та кластери як ефективні каталізatori
економічного регіонального розвитку»

Виконала: студентка 2 курсу,
групи ДСз – 21м
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»

Сабанюк Ірина Валентинівна

Керівник: доцент, к.держ упр.

Вівсянник О.М.

Рецензент: заступник директора
департаменту економічного розвитку і
торгівлі Рівненської
облдержадміністрації

Яремчук І.І.

Рівне – 2024 року

Звіт подібності

метадані

Заголовок

Дипломна робота_Сабанюк Ірини.docx

Автор

Сабанюк Ірина Валентинівна

Науковий керівник / Експерт

Сабанюк Ірина Валентинівна

підрозділ

National University of Water and Environmental Engineering

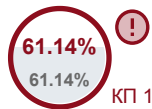
Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		8
Інтервали		19
Мікропробіли		77
Білі знаки		1
Парафрази (SmartMarks)		515

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

23003

Кількість слів

190252

Кількість символів

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	https://www.econindustry.org/arhiv/html/2011/st_54_01.pdf	543	2.36 %
2	https://eco-science.net/wp-content/uploads/2024/08/8.24._topic_Anton-Andriienko-47-55.pdf	299	1.30 %
3	https://eco-science.net/wp-content/uploads/2024/08/8.24._topic_Anton-Andriienko-47-55.pdf	221	0.96 %
4	http://ephshair.phdpu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/8989898989/2819/Verstka_Bogolib_2017%20%D0%A7%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%9A.pdf?sequence=1&isAllowed=y	213	0.93 %
5	https://moodle.znu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=448180	206	0.90 %

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТВОРЕННЯ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ ТА КЛАСТЕРІВ ЯК ЕЛЕМЕНТІВ ПОСИЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....	8
1.1. Публічне регулювання створення та функціонування індустриальних парків та кластерів.....	8
1.2. Державна підтримка розвитку індустриальних парків та кластерів в Україні.....	37
1.3. Національні особливості створення індустриальних парків	48
Висновки до розділу 1.....	53
РОЗДІЛ 2. ІНДУСТРІАЛЬНІ ПАРКИ ТА КЛАСТЕРИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ РУШІЙ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	55
2.1. Регіональна політика підтримки розвитку мережі індустриальних парків.....	55
2.2. Індустриальні парки Рівненської області як ефективні механізми прискорення соціально-економічного розвитку регіону.....	60
2.3. Кластери Рівненської області як ключові елементи регіонального розвитку.....	70
Висновки до розділу 2.....	75
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ	77

ТА КЛАСТЕРІВ В УКРАЇНІ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ КАТАЛІЗАТОР ЕКОНОМІЧНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....	
3.1. Впровадження державних стимулів та преференцій як вагомих драйверів розвитку мережі індустріальних парків України.....	77
3.2. Імплементация міжнародного досвіду створення та функціонування індустріальних парків та кластерів.....	82
3.3. Індустріальні парки та кластери як вагомi інструменти післявоєнної відбудови України.....	95
Висновки до розділу 3.....	101
ВИСНОВКИ.....	103
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	108

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема регіонального розвитку в сучасних умовах глобалізації є надзвичайно актуальною. Кризові явища та військова агресія РФ ще більш негативно впливають на економіку України й ефективне формування і використання стратегічних виробничих потужностей підприємств.

Доцільним постає створення сучасних структур шляхом консолідації зусиль держави, бізнесу, науки, освіти у пріоритетних сферах економічної діяльності. Саме тут індустріальні парки та кластери виявляють свою ефективність як каталізатори інновацій.

Міжнародна практика свідчить, що третина компаній, які працюють у межах кластерів та індустріальних парків, мають тенденцію стабільного зростання рівня зайнятості, зростання обсягів продукції та якості наданих послуг.

Інвестування на території індустріальних парків є сприятливою для інвестора формою ведення бізнесу й одночасно ефективним механізмом державної промислової й інвестиційної політики та політики регіонального розвитку. Вже з 2022 року в Україні запроваджено низку державних преференцій, податкових та митних стимулів, передбачається державне фінансування.

Однак, процес розвитку таких форм співпраці наразі не є стрімким та має низку особливостей. Через високі воєнні ризики, відсутність дієвих механізмів

страхування та інші причини іноземні компанії поки що мало цікавляться українським ринком.

Таким чином, тема дипломної роботи є актуальною не лише для наукового дослідження, а й для практичного застосування, оскільки розробка дієвих механізмів стимулювання розбудови мережі індустріальних парків та кластерів є ключовим елементом стратегії економічного розвитку країни, а особливо в умовах післявоєнного періоду.

Стан наукової розробленості теми. Вагомий внесок у визначення особливостей, організацію процесу створення і функціонування індустріальних парків, правового забезпечення їх діяльності в Україні зроблено вітчизняними вченими: Беновською Л. [13], Єрмаковою О. [22], Мазур О., Малютою Л., Молдаваном О. [42], Поєдинком В. [49], Федуловою В., Галасюк В. [17], Горностаї Н. [18], Данилович-Кропивницькою М. [20] та іншими.

Питання, які стосуються економічних механізмів функціонування кластерів та їх впливу на розвиток регіонів України, розглядають такі вчені-економісти, як Андрушків Б., Мельник М., Панкова Л. [46], Потапенко Т., Присяжнюк А., Прохорова Б. [50], Гласов П., Беякова О., Бойко А. [15], Гойко А., Верховод І. [16] та інші.

Метою дипломної роботи є комплексне дослідження ролі індустріальних парків та кластерів у процесі державного та регіонального розвитку, визначення переваг та проблем їх розвитку, вивчення міжнародного досвіду їх створення, а також перспектив їх розвитку у процесі післявоєнної відбудови.

Відповідно до мети дослідження поставлено такі завдання:

- провести теоретичний аналіз понять «індустріальний парк» та «кластер», визначити їх відмінності;
- дослідити особливості створення та функціонування індустріальних парків та кластерів;
- проаналізувати інструменти державної та регіональної політики стимулювання діяльності індустріальних парків та кластерів;

- дослідити ефективність діяльності індустріальних парків та кластерів на території Рівненської області;
- вивчити та проаналізувати міжнародний досвід у процесі створення індустріальних парків та кластерів;
- дослідити роль індустріальних парків у процесі післявоєнної відбудови України;
- виокремити перспективи та основні напрямки покращення діяльності індустріальних парків та кластерів.

Об'єктом дослідження дипломної роботи є індустріальні парки та кластери як ефективні механізми прискорення соціально-економічного розвитку регіону

Предметом дослідження є публічне регулювання індустріальних парків та кластерів як каталізаторів економічного розвитку регіону.

Теоретична основа і ступінь висвітлення проблеми дослідження у науковій літературі. Івашко О. висвітлює значення індустріальних парків у сучасних умовах господарювання, розкриває передумови та основні етапи їх створення в Україні.

Галасюк В. розглядає сутнісні та економіко-правові аспекти створення індустріальних парків як механізму формування сприятливого інвестиційного клімату з метою підвищення міжнародної конкурентоспроможності і розвитку промислового сектору України.

Шевчук Н. узагальнює світовий досвід щодо розвитку індустріальних парків та виокремлення переваг їх функціонування для економіки України.

Данилович-Кропивницька М. і Джурик Ю. обґрунтовують доцільність підприємств об'єднуватися в інтегровані структури мережевого типу у формі індустріальних парків та визначають теоретичні передумови для створення індустріальних парків

Основні теоретичні положення кластеризації економіки та її ролі в інноваційному розвитку були розроблені відомими зарубіжними вченими: Портером М., Прайсом В., Ругманом А..

Проблем формування та функціонування кластерних утворень, розвитку кластерних технологій досліджено у працях Амоші О., А., Поручника А., Сизоненка В., Соколенка С., Чужикова В. та інших.

Практичне значення результатів дослідження. Результати дослідження можуть бути використані для розробки стратегій розвитку регіонів, удосконалення нормативно-правової бази, що регулює діяльність індустріальних парків та кластерів, прийняття управлінських рішень щодо створення та розвитку індустріальних парків та кластерів, для підготовки студентів, аналітиків, державних службовців у сфері державного регулювання процесу створення сучасних форм кооперації, сприятимуть більш ефективній інтеграції міжнародного досвіду у національну політику підтримки розвитку мережі індустріальних парків та кластерів.

Таким чином, практичне значення дипломної роботи полягає у можливості застосування одержаних результатів для вдосконалення публічної політики, підвищення ефективності державної підтримки та стимулювання розвитку сучасних форм співпраці бізнесу.

Структура дипломної роботи. Дипломна робота містить зміст, вступ, основну частину, яка складається з трьох розділів та дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел.

Загальний обсяг роботи – 115 сторінок, обсяг основного тексту – 91 сторінка, список використаних джерел містить 71 найменування.

Методологічна основа дослідження. Для досягнення поставленої мети використані такі методи дослідження:

1. Теоретичний аналіз літератури: вивчення наукових праць, законодавчих актів, статистичних даних.
2. Порівняльний аналіз: порівняння світового та українського досвіду розвитку індустріальних парків та кластерів.
3. Системний аналіз: виявлення взаємозв'язків між індустріальними парками та кластерами, їх характеристика та обґрунтування.

4. Економетричний аналіз: оцінка кількісних показників ефективності індустріальних парків та кластерів.

Апробація результатів. Основні аспекти дипломної роботи було представлено 05 вересня 2024 року в рамках участі у круглому столі на темі «Інвестиційний потенціал Рівненської області» у якості спікера.

Крім того, за результатами проведеного дослідження питань створення та функціонування індустріальних парків і кластерів як ефективних рушіїв економічного розвитку, підготовлено статтю для публікації у друкованому журналі «Наукові інновації та передові технології» в серії «Економіка». Керівник наукового дослідження – д.н.держ.упр. Тихончук Леся Хотіївна.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТВОРЕННЯ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ ТА КЛАСТЕРІВ ЯК ЕЛЕМЕНТІВ ПОСИЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

1.1. Публічне регулювання створення та функціонування індустріальних парків та кластерів

Сучасна економіка характеризується високою динамічністю та глобалізацією, що вимагає від виробничих підприємств постійного пошуку нових форм організації та управління. Потужний розвиток індустрії стимулює бізнес до нових та ефективних способів модернізації робочих процесів, отримання ефективних інструментів для задоволення власних потреб, стимулює на нові цілеспрямовані шляхи розвитку та оптимізації для якісного результату та забезпечення економічного розвитку.

Одним з таких інструментів є створення індустріальних парків та кластерів. Ці поняття, незважаючи на свою відносну новизну для української економіки, набувають все більшої популярності у світовій практиці.

Відносно новою концепцією спеціальної економічної зони інвестицій в Україні є *індустріальні парки*. Створення індустріальних парків безумовно стимулює зростання та позитивну зміну в структурі економіки, тому створення індустріальних парків є потужним акцептором інновацій.

В Україні процес формування індустріальних парків офіційно був розпочатий з розробки у 2006 році Кабінетом Міністрів України «Концепції створення індустріальних (промислових) парків», яка передбачала поетапний розвиток.

Перший етап (2006 – 2007 роки) передбачав розробку нормативно-правової бази та визначення перспективних територій для розміщення індустріальних парків.

На другому етапі (2008 – 2010 роки) передбачалось реалізувати пілотні проекти.

На третьому етапі (починаючи з 2009 року) передбачалось усунення недоліків та створення мережі індустріальних парків у різних регіонах.

Фактично, план виконаним був лише частково, а закон «Про індустріальні парки» був прийнятий аж у 2012 році. Відсутність законодавчої основи для реальної роботи індустріальних парків, які були створені за пілотними проектами призводила до того, що їх діяльність була лише на папері.

В той же час на регіональному рівні були прийняті програми з розвитку індустріальних парків та було обіцяне державне фінансування, однак ніякого реального фінансування не відбулося [63].

До основних нормативно-правових актів, які регулюють процес створення та функціонування індустріальних парків в Україні, належать:

1. Закон України «Про індустріальні парки» від 21.06.2012 № 5018-VI.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції створення індустріальних (промислових) парків в Україні» від 01.08.2006 № 447.

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку прийняття рішення про включення індустріального (промислового) парку до Реєстру індустріальних (промислових) парків» від 16.01.2013 № 216.

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку проектів із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку (національні проекти) від 08.12.2010 № 1256.

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок затвердження переліків устаткування, обладнання та комплектувальних виробів, матеріалів, що не виробляються в Україні, які не є підакцизними товарами, ввозяться на митну територію України ініціаторами створення індустріальних (промислових)

парків – суб'єктами господарювання, керуючими компаніями таких парків для їх облаштування та учасниками індустріальних (промислових) парків для провадження господарської діяльності у межах зазначених парків і які звільняються від оподаткування митом» від 19.06.2013 № 558.

6. Цивільний кодекс України – регулює правові відносини, пов'язані з власністю на землю, будівлі, споруди та інше майно, розташоване на території індустріального парку.

7. Господарський кодекс України – визначає правові засади підприємницької діяльності, в тому числі на території індустріальних парків.

8. Земельний кодекс України – регулює земельні відносини, зокрема, порядок надання земельних ділянок в оренду для створення індустріальних парків.

9. Податковий кодекс України – визначає податкові пільги та особливості оподаткування діяльності підприємств, розташованих на території індустріальних парків.

10. Митний кодекс України – регулює митне оформлення товарів, які ввозяться або вивозяться з території індустріального парку.

11. Містобудівний кодекс України – визначає порядок розроблення та затвердження містобудівної документації для індустріальних парків.

12. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження форми Типового договору про створення та функціонування індустріального парку» від 15.04.2013 № 386.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про індустріальні парки», індустріальний (промисловий) парк – визначена ініціатором створення індустріального парку відповідно до містобудівної документації облаштована відповідною інфраструктурою територія, у межах якої учасники індустріального парку можуть здійснювати господарську діяльність у сфері переробної промисловості, переробки промислових та/або побутових відходів (крім захоронення відходів), альтернативної енергетики, зберігання енергії, а також науково-технічну діяльність, діяльність у сфері інформації і електронних комунікацій на умовах, визначених Законом та договором про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку.

Термін «індустріальний парк» є найбільш вживаним і розповсюдженим для означення інструментів реалізації інноваційних підходів в організації промислового виробництва.

В узагальненому вигляді індустріальний парк – це велика ділянка землі з необхідною інфраструктурою, надана для ведення господарської діяльності близькими за спеціалізацією компаніями.

Ідея створення індустріальних парків базується на кількох засадах:

- концентрація спеціалізованої інфраструктури на локальній території для зниження для бізнесу витрат на довиробничу підготовку інфраструктури. Така інфраструктура включає дороги, залізничні під'їзні шляхи, порти, високовольтні лінії електропередачі, лінії зв'язку, водозабезпечення, газозабезпечення;
- виведення промислового виробництва на околиці або межі міста для зменшення негативних екологічних наслідків, забезпечення локалізованого екологічного контролю, специфічного для потреб промислової зони;
- можливість надання суб'єктам підприємницької діяльності комплексу інформаційних, консультативних, логістичних послуг, створення сприятливих

умов для налагодження різноманітних виробничих і економічних зв'язків між підприємствами;

– можливість отримання різних форм державної та муніципальної підтримки, пільг як для керуючих компаній, так і для суб'єктів підприємницької діяльності [45].

Відповідно до нормативно-правової бази загальними засадами створення і функціонування індустріальних парків в Україні є:

1) функціонування впродовж індивідуально визначеного періоду, але не менше 30 років на основі затвердженої концепції;

2) земельна ділянка для функціонування парку повинна мати площу 10 – 1000 га, належати до земель промисловості, бути придатною для промислового використання з урахуванням умов та обмежень, встановлених відповідною містобудівною документацією;

3) ініціаторами створення індустріальних парків на землях державної і комунальної власності можуть бути органи державної влади, органи місцевого самоврядування та орендарі, на землях приватної власності – власники та орендарі земельних ділянок;

4) спрощення процедур доступу та гарантування прав на земельні ділянки на території індустріальних парків. Очікується, що одержання інвестором земельної ділянки з необхідним інженерно-технічним оснащенням дозволить скоротити час від початку інвестування до випуску продукції («час до ринку») до 6 – 9 місяців;

5) джерелами фінансування облаштування індустріальних парків можуть бути кошти державного та місцевих бюджетів, кошти приватних інвесторів, у тому числі залучені за моделлю державно-приватного партнерства, залучені кошти, включаючи кредити банків та інших фінансово-кредитних установ, кошти з інших джерел, не заборонених законодавством;

6) керуюча компанія індустріального парку зобов'язана самостійно або за дорученням учасників одержувати дозволи та погодження в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, у тому числі для

здійснення будівництва об'єктів виробничого призначення та представляти інтереси учасників у відносинах з дозвільними органами, службами, підприємствами, установами та організаціями;

7) умови здійснення господарської діяльності суб'єктом господарювання в межах індустріального парку визначаються договором, який від укладає з керуючою компанією.

Метою створення індустріального парку є забезпечення економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності регіону, активізація інноваційно-інвестиційної діяльності, створення нових робочих місць, розвиток сучасної наукової, виробничої та ринкової інфраструктури тощо [1].

До 2014 року відповідальним за реалізацію державної політики розвитку індустріальних парків було Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України.

У 2014 році в рамках проведення оптимізації системи центральних органів виконавчої влади прийнято рішення ліквідувати Державне агентство, поклавши його функції на Міністерство економічного розвитку і торгівлі. Відтак до основних завдань останнього віднесено формування та реалізацію державної політики щодо створення і функціонування індустріальних парків, а також державної інвестиційної політики, в тому числі з управління національними проектами [3].

Таким чином, згідно діючого нормативно-правового поля передбачено існування індустріальних парків з різними статусом: не включені до Реєстру індустріальних парків, включені до Реєстру індустріальних парків та включені до національного проекту «Індустріальні парки України».

Відтак кожен індустріальний парк матиме свою інвестиційну привабливість для резидентів залежно від його статусу, отриманої державної фінансової підтримки, рівня забезпечення інфраструктурою, кадрового потенціалу керуючої компанії, місця розташування (близькість до кордонів, ринків збуту продукції, транспортних магістралей) тощо. Очевидно, що

найбільш привабливим для ініціаторів створення індустріальних парків є отримання статусу учасника національного проєкту [45].

На сьогодні створено більше 20 000 індустріальних (промислових) парків по всьому світу. Найбільше їх у США – понад 400. У Німеччині – більше 200, в Туреччині понад 260, навіть у В'єтнамі більше ніж 200.

Розповсюдженість індустріальних парків зумовлена такими факторами:

- 1) стимулюють інвестиційну активність, особливо щодо виробництва високотехнологічної продукції;
- 2) приваблюють іноземних інвесторів з дешевшим капіталом;
- 3) дозволяють покращувати екологію та естетику міст через очищення міст від заводів та фабрик [24].

Станом на 08.11.2024 до Реєстру індустріальних парків України включено 97 індустріальних парків (див. рис. 1.1).

Рис. 1.1. Схематичне зображення індустріальних парків включених до Реєстру індустріальних парків України

Наразі, жодного індустріального парку не створено у Харківській, Кіровоградській, Запорізькій та Херсонській областях [68].

Варто зазначити, що згідно з законодавством, індустріальний парк може бути включений до Реєстру індустріальних парків України за умови, що на час включення у його межах відсутній цілісний майновий комплекс, що дає змогу здійснювати виробництво продукції. Тобто працюючі підприємства не можуть створити на своїй базі індустріальний парк та отримувати податкові пільги. Це лише стосується абсолютно нових підприємств.

Така норма закону покликана нівелювати ризик використання парків як офшорних зон, але в той же час зводить нанівець перспективи модернізації існуючих підприємств України.

Дуже активно процес реєстрації індустріальних парків розпочався під час війни, зокрема у 2022 році зареєстрували 9 парків, у 2023 році – 13, у 2024 році – 24 (див. рис. 1.2).

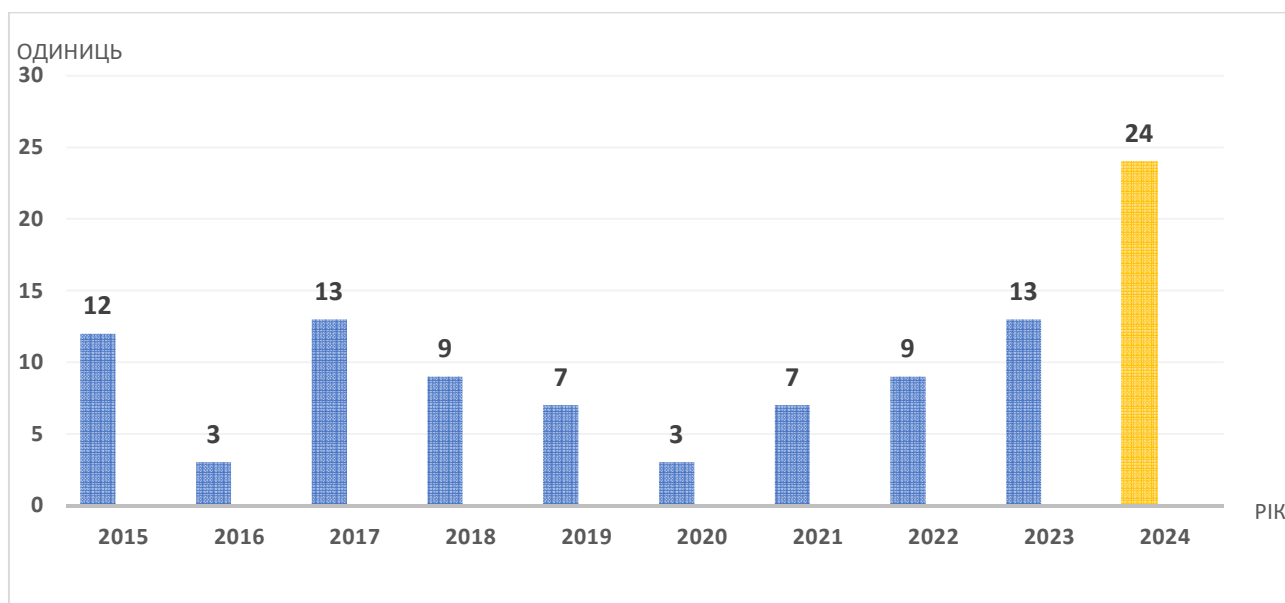

Рис. 1.2. Динаміка кількості створених індустріальних парків в Україні

Це пояснюється тим, що до війни не було жодних реальних стимулів, преференцій – жодної допомоги від держави. І відповідно, не було в потенційних резидентів якоїсь зацікавленості розміщати своє виробництво на території індустріальних парків.

Залежно від форми власності в Україні виокремлюють наступні види індустріальних парків (див. рис. 1.3):

1) державні (власник земельної ділянки – держава або управляюча компанія, створена для управління парком; створюється виконавчими органами державної влади);

2) приватні (власником або довгостроковим орендарем землі є приватна управляюча компанія, заснована приватним інвестором);

3) державно-приватне партнерство (залучення приватного інвестора до проєкту створюваного парку; земля може бути передана як внесок до статутного капіталу)

4) комунальні (власником земельної ділянки виступає територіальна громада; створюється органами місцевого самоврядування).

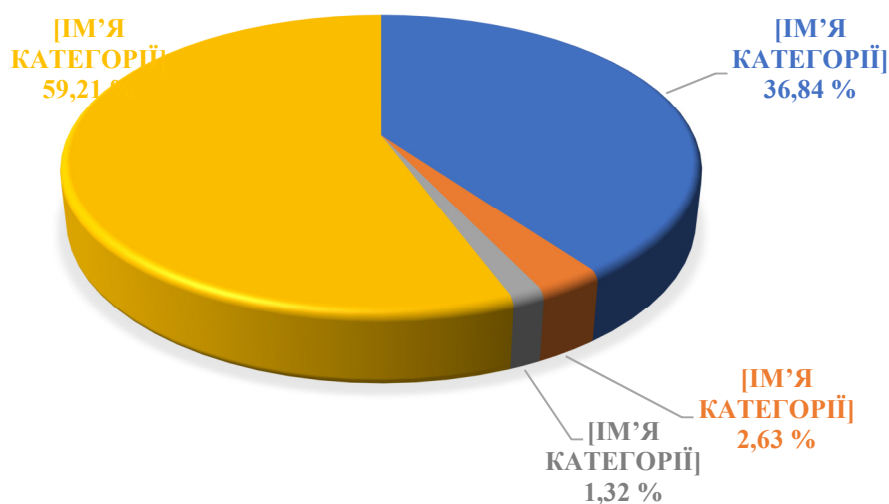

Рис. 1.3. Частка видів індустріальних парків України залежно від форми власності

В Україні, як і в більшості країн, що розвиваються, приватні індустріальні парки, скоріш за все, в класичному вигляді не знайдуть зацікавленості у приватних інвесторів.

Привабливість індустріальних парків для інвесторів полягає в тому, що певний суб'єкт (таким може бути лише держава) безкоштовно бере на себе частину їх витрат на ведення бізнесу. В такий спосіб інвестори (особливо

іноземні) отримують премію за ризик, пов'язаний з нестабільністю ведення бізнесу в таких країнах, як Україна.

Очевидно, якщо облаштуванням та забезпеченням діяльності індустріальних парків займатимуться приватні компанії, то вони перекладуть свої витрати на плечі учасників парку, включаючи власну норму прибутку. В підсумку для інвесторів втрачаються економічні стимули для розміщення виробництва в приватному індустріальному парку» [45].

На території України більшість індустріальних парків наразі є комунальними (59,21 відсоток). Це, насамперед, пов'язано із внесеними від 28.04.2021 змінами до Земельного кодексу України (пункту 24 Перехідних положень Закону України «Про внесення змін до Земельного кодексу України та інших законодавчих актів щодо удосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин»), якими визначено, що землями комунальної власності територіальних громад вважаються всі землі державної власності, розташовані за межами населених пунктів у межах територіальних громад.

Тобто, земельні ділянки, що вважаються комунальною власністю територіальних громад сіл, селищ, міст відповідно до вищезазначеного пункту Закону і право державної власності на які зареєстровано у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно, переходять у комунальну власність з моменту державної реєстрації права комунальної власності на такі земельні ділянки.

До загальних ознак функціонування індустріальних парків належать:

1) земельна ділянка, оснащена/підготовлена для будівництва виробничої, складської, іншої нерухомості. Земля може перебувати у власності (державній, комунальній чи приватній) або довгостроковій оренді;

2) транспортна розв'язка: розташування поблизу портів, залізничних станцій, автомобільних шляхів. Оптимальна відстань між індустріальним парком та транспортними шляхами має становити 1 – 5 км;

3) інженерна інфраструктура: керуюча компанія забезпечує учасників парку інженерними комунікаціями (водопостачання, теплопостачання,

підключення до електро- і газомереж), може надавати транспортні, охоронні, консультативні та інші послуги, що знижує капітальні витрати орендаря;

4) розвинена загальна інфраструктура: дороги, телекомунікації, зони відпочинку, поштові відділення, технічні бібліотеки тощо;

5) керуюча компанія: володіє інфраструктурою, надає сервісні послуги учасникам індустріального парку; може бути державною, приватною або акціонерною компанією змішаного типу.

Суб'єктами спеціального режиму господарювання в межах індустріального парку є:

— ініціатор створення індустріального парку — орган державної влади, орган місцевого самоврядування, який згідно з Конституцією України здійснює право власника на землю від імені Українського народу і відповідно до закону наділений повноваженнями розпорядження землею, а також юридична або фізична особа — власник чи орендар земельної ділянки, яка може бути використана та пропонується ним для створення індустріального парку;

— керуюча компанія індустріального парку — створена згідно із законодавством України, юридична особа незалежно від організаційно-правової форми, з якою ініціатором створення укладений договір про створення та функціонування індустріального парку. Порядок вибору керуючої компанії залежить від правового режиму земельної ділянки, на якій розміщується індустріальний парк;

— учасники індустріального парку — суб'єкти господарювання будь-якої форми власності, зареєстровані на території адміністративно-територіальної одиниці України, в межах якої розташований парк, які згідно із законодавством набули право на земельну ділянку у межах індустріального парку та уклали з керуючою компанією договір про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку відповідно до концепції індустріального парку.

Отже, учасниками індустріального парку можуть бути суб'єкти різних форм власності, які зареєстровані на території індустріального парку, та набули право власності на землю, або нерухоме майно. Якщо учасником

індустріального парку в Україні бажає стати іноземний інвестор, то йому також потрібно укласти договір з керуючою компанією; придбати або орендувати земельну ділянку або нерухомість на території індустріального парку [10].

Основна роль у відносинах, що складаються в межах індустріального парку, належить саме ініціатору створення такого парку – органу державної влади, органам місцевого самоврядування, юридичним або фізичним особам, які мають право на створення індустріальних парків на землях державної, комунальної чи приватної власності згідно з цим Законом. Проте, саме держава, за результатами макроекономічних досліджень та техніко-економічних обґрунтувань, здійснює регулювання створення індустріальних парків в різних регіонах України.

Тому, ініціатору створення індустріального парку відведена важлива роль щодо створення концепції не тільки в класичному вигляді індустріального парку для залучення інвесторів, а і в передбаченні зацікавленості відповідним проектом, з урахуванням нестабільності ведення бізнесу, необхідності передбачити економічні стимули та розміщення виробництва в індустріальному парку тощо. Участь приватного сектору, за підтримки держави, у розвитку індустріальних парків є вкрай важливими та продуктивними, тому держава також активно фокусується на інвестиційних та інших стимулах для створення ініціаторами індустріальних парків.

Разом з тим, ініціатор створення, керуюча компанія не можуть бути створені/засновані фізичними особами – громадянами держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом, або юридичними чи пов'язаними з ними особами, зареєстрованими у державі, визнаній Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом, або щодо яких застосовано санкції відповідно до законодавства України або міжнародного права, або юридичними особами – власниками 10 відсотків і більше акцій (часток) та/або кінцевим бенефіціарним власником (контролером) яких є резидент держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом, чи держава, визнана

Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом, та/або суб'єктами господарювання, що пов'язані економічними зв'язками з державою-агресором у розумінні Податкового кодексу України.

Учасниками або іншими суб'єктами індустріального парку також не можуть бути суб'єкти господарювання будь-якої форми власності, створені фізичними особами – громадянами держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом, або юридичними чи пов'язаними з ними особами, зареєстрованими у державі, визнаній Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом, або щодо яких застосовано санкції відповідно до законодавства України або міжнародного права, є юридичними особами – власниками 10 відсотків і більше акцій (часток) та/або кінцевим бенефіціарним власником (контролером) яких є резидент держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом, чи держава, визнана Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом, та/або суб'єктами господарювання, що пов'язані економічними зв'язками з державою-агресором у розумінні Податкового кодексу України [10].

Беручи до уваги, основні характеристики індустріальних парків можна виділити ряд класифікаційних ознак та згрупувати основні види індустріальних парків (див. рис. 1.4).

За типом виробничих площадок	- Грінфілд - нові парки збудовані з нуля - Браунфілд - старі, створені на базі колишніх промислових зон
За галузевою структурою	- Універсальні - учасники є компанії, що не є суміжними та можуть відноситись до різних галузей - Спеціалізовані - створюються компаніями з суміжним виробництвом або базуються на інтеграції незалежних підприємств, що працюють в одній галузі
Залежно від моделі управління	- Управління інфраструктурою здійснює керуюча компанія - Дрібні індустріальні парки не управляються спеціалізованою компанією, а підприємства, що знаходяться на одній території самі надають необхідні послуги і залучають компанії зі сторони
За статусом індустріального парку	- Не включений до Реєстру індустріальних парків - Включений до Реєстру індустріальних парків - Зі статусом національного проекту
За регіональною приналежністю	- В межах одного муніципалітету - Міжмуніципальні

Рис. 1.4. Класифікація основних видів індустріальних парків

Залежно від інфраструктурної оснащеності виділяють два види майданчиків для створення індустріальних парків:

1. Greenfield – неосвоєна територія з підведеними комунікаціями, потенційними адміністративними узгодженнями і можливістю будівництва промислово орієнтованих об'єктів.

2. Brownfield – територія зі створеними виробничими об'єктами, як правило, забезпечена будівлями, спорудами та інфраструктурою, щодо яких проводиться реконструкція та/або капітальний ремонт відповідно до спеціалізації індустріального парку і потреб його резидентів.

Індустріальні парки типу «Brownfield» – це найчастіше приватні індустріальні парки, що уже мають певну інфраструктуру, що вибудувалась протягом останнього часу. Вони викликають інтерес у невеликих компаній, виробничі комплекси яких можуть розміщуватися у стандартних приміщеннях.

За галузевою структурою індустріальні парки розділяють на універсальні та спеціалізовані. Серед резидентів універсальних парків підприємства різних компаній, що не пов'язані між собою технологічними процесами. Єдиним критерієм є те, що підприємства не повинні вступати в протиріччя в плані екології.

Спеціалізовані парки, в свою чергу, бувають двох видів. Згідно першого виду – один якірний резидент підбирає під себе компанії з супутнім бізнесом, згідно другого – відбувається інтеграція незалежних один від одного компаній, що працюють в одній галузі.

У світовій практиці функціонування індустріальних парків можна виділити дві основні моделі управління ними. Згідно першої моделі – управління індустріальним парком здійснюється управляючою компанією, що надає підприємствам не лише площадки для розміщення виробництва, але і необхідну інфраструктуру та послуги.

Згідно другої моделі – дрібні індустріальні парки не управляються спеціальною компанією, а фірми, що розмістили виробництво на єдиній території, надають усі необхідні послуги та залучають підприємства зі сторони.

Розрізняють також індустріальні парки за статусом індустріального парку. Система стимулювання індустріальних парків в Україні передбачає три рівня: не включений до Реєстру індустріальних парків, включений до Реєстру індустріальних парків та зі статусом національного проєкту.

Система стимулювання першого рівня доступна для всіх індустріальних парків і передбачає такі стимулюючі механізми:

- спрощена процедура доступу до виробничих площ для ініціатора і/ або керуючої компанії та учасників індустріального парку в межах індустріального парку (набуття прав власності на земельну ділянку державної та комунальної власності) та подальше гарантування прав на земельні ділянки у межах індустріального парку;

- інформаційно-консультативна підтримка з боку Державного агентства з інвестицій та управління національними проєктами України ініціаторів

створення індустріальних парків, керуючих компаній та потенційних учасників, представників органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, бізнес-середовища щодо умов створення та функціонування, розроблення концепцій індустріальних парків, визначення придатних для створення індустріальних парків земельних ділянок в регіонах України тощо;

– можливість отримання коштів з державного чи місцевих бюджетів для фінансування комплексу заходів щодо вибору території індустріального парку та її облаштування на землях державної чи комунальної власності.

Система стимулювання другого рівня передбачає додатковий механізм, доступний лише для індустріальних парків, включених до Реєстру індустріальних парків, а саме державну фінансову підтримку.

Система стимулювання третього рівня розробляється і розповсюджуватиметься лише на індустріальні парки зі статусом національного проєкту. Визначається механізм надання індустріальному парку статусу національного проєкту. Такий статус отримають індустріальні парки, що матимуть національний масштаб та вирішуватимуть завдання державної ваги. Очікується, що економічні умови для цієї групи індустріальних парків, у т.ч. щодо державної фінансової підтримки, мають включати поряд із визначеними стимулами для індустріальних парків першого і другого рівнів додаткові преференції та бути найбільш сприятливими і привабливими для інвесторів.

За регіональною приналежністю розрізняють індустріальні парки в межах одного муніципалітету та міжмуніципальні [13].

Під час вибору території індустріального парку зазвичай розглядаються різні земельні ділянки, які можуть бути зосереджені у межах або за межами населених пунктів [23].

Оскільки строк використання земельної ділянки у межах індустріального парку визначено не менше 30 років з дня прийняття рішення про створення індустріального парку, слід звернути особливу увагу щодо відповідності вимог потенційної земельної ділянки, яка буде у використанні екологічним та санітарно-епідеміологічним нормам, відповідність площі, перспективі території

для розвитку, кількості власників, наявності будівель і споруд, демонтажу і рекультивації, наявності різних видів інженерних мереж та шляхопроводів для успішної реалізації проєкту тощо. Ініціатору слід зважити визначену територіальність майбутнього індустріального парку для побудови успішного кластера сучасних типів виробництв та інших суміжних комплексів для обслуговування, реалізації всіх проєктних ідей.

Земельні ділянки у межах індустріального парку надаються керуючій компанії на умовах оренди із земель державної чи комунальної власності. Крім того, такі земельні ділянки в разі їх надання в оренду, не підлягають продажу, передачі в користування на конкурентних засадах (на земельних торгах), що передбачено ст. 134 Земельного кодексу України.

Вимоги, яким мають відповідати земельні ділянки у межах індустріального парку:

- належати до земель промисловості з відповідним кадастровим номером;
- бути придатною для промислового використання з урахуванням умов та обмежень, встановлених відповідною містобудівною документацією;
- площа земельної ділянки або сукупна площа суміжних земельних ділянок індустріального парку повинна становити не менше 10 га та не більше 1 000 га;
- допускається розташування між земельними ділянками індустріального парку земельних ділянок, на яких розташовано або передбачається розташувати відповідно до містобудівної документації виключно об'єкти інженерно-транспортної інфраструктури;
- на час внесення індустріального парку до Реєстру індустріальних парків на земельній ділянці повинні бути відсутні: прийняті в експлуатацію протягом останніх 10 років до моменту ухвалення рішення про створення індустріального парку закінчені будівництвом об'єкти та/або об'єкти виробничого призначення, що експлуатувалися протягом 5 останніх років до моменту ухвалення рішення про створення індустріального парку.

Важливо зауважити, якщо стане відомо, що вказані вище об'єкти є на земельній ділянці, то створений на ній індустріальний парк не зможе бути включений до Реєстру індустріальних парків України, і, відповідно, бізнес не зможе користуватися перевагами державної підтримки.

Після визначення земельних ділянок для індустріального парку, ініціатор зобов'язаний надати керуючій компанії та/або учасникам права на земельні ділянки, наявні об'єкти інженерно-транспортної інфраструктури та інші об'єкти, розміщені у межах індустріального парку. Керуюча компанія використовує земельні ділянки в межах індустріального парку, які необхідні для забезпечення виконання своїх зобов'язань за договором створення та функціонування індустріального парку.

Про укладення договору про створення та функціонування індустріального парку з керуючою компанією ініціатор створення повинен повідомити Міністерство економіки України протягом трьох днів з моменту укладення, а про припинення договору – в день такого припинення. Інформація про керуючу компанію включається до Реєстру індустріальних парків України.

Керуюча компанія, що набула право оренди на землі індустріального парку, передає у володіння та користування земельні ділянки (суборенду) з правом їх забудови учасникам, іншим суб'єктам індустріального парку відповідно до земельного законодавства України [10].

До об'єктів, що можуть розміщуватися на території індустріального парку належать:

- 1) офіси керуючої компанії, учасників та інших суб'єктів індустріального парку, фінансові установи, об'єкти маркетингу та реклами;
- 2) заклади дошкільної освіти, заклади загальної середньої освіти, заклади вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти;
- 3) наукові парки, акселератори, лабораторії з розвитку інноваційних технологій;
- 4) багатоцільові зали для проведення наукових конференцій та інших заходів;

- 5) пожежні частини;
- 6) озеленені території;
- 7) виробничі, складські будівлі та споруди, об'єкти логістичної інфраструктури;
- 8) інженерні будівлі та споруди;
- 9) об'єкти поводження з відходами (крім захоронення відходів);
- 10) інші об'єкти, не заборонені законодавством [25].

Інвестиційна привабливість індустріального парку полягає у тому, що земельна ділянка буде підготовленою для виробництва, передбачена економія часу та інвестицій на дозвільну документацію, отримання послуг благоустрою, інші додаткові сервіси в межах індивідуального та особливого ведення бізнесу, що також треба передбачити ініціатору створення такого індустріального парку.

Важливим початковим етапом при створенні індустріального парку є рішення ініціатора про створення індустріального парку.

Таке рішення повинно бути викладене в письмовій формі для здійснення надалі реєстраційних процедур та укладення договорів з керуючою компанією. В рішенні рекомендується включити базові відомості щодо основних параметрів індустріального парку – місцезнаходження, відомості про ініціатора, мету створення тощо.

Ініціатор створення протягом п'яти робочих днів з дня прийняття рішення про створення індустріального парку зобов'язаний подати до Мінекономіки України копію рішення про створення індустріального парку та концепцію індустріального парку, а саме документа, який визначає функціональне призначення парку.

Підставою для укладення договору про створення, функціонування індустріального парку між ініціатором створення та керуючою компанією індустріального парку є рішення ініціатора про створення індустріального парку [10].

Індустріальний парк є дуже привабливим для бізнесу та інвесторів, адже його створення забезпечить учасникам можливість здійснювати свою

господарську діяльність на території, де вони можуть взаємодіяти та співпрацювати, сприяючи ефективному вирішенню завдань у відповідній сфері промисловості.

Як свідчить досвід багатьох країн світу, інвестування на території індустріальних парків є сприятливою для інвестора формою ведення бізнесу й одночасно ефективним механізмом державної промислової й інвестиційної політики та політики регіонального розвитку.

Діяльність індустріальних парків чинить системний позитивний вплив на соціально-економічний розвиток країни в цілому й окремих територій і підвищення конкурентоспроможності економіки через:

- 1) активізацію інвестиційної діяльності в реальному секторі економіки, що сприяє технологічній модернізації промислового виробництва, реалізації стратегій імпортозаміщення, збільшенню експортного потенціалу;
- 2) підвищення інвестиційної привабливості, рівня гарантій, захисту прав інвесторів, що сприяє залученню іноземних інвестицій у виробничий сектор;
- 3) сприяння розвитку малого і середнього бізнесу завдяки полегшенню низки адміністративних процедур;
- 4) сприяння соціальному розвитку шляхом створення нових високотехнологічних високооплачуваних робочих місць;
- 5) розвиток сучасної виробничої та ринкової інфраструктури;
- 6) усунення екологічних наслідків промислового виробництва;
- 7) сприяння територіальному розвитку, зміцнення економічного потенціалу територіальних громад на основі ефективної комунікації бізнесу з місцевими органами влади [25].

Досвід багатьох країн доводить, що розвиток індустріальних парків позитивно впливає на економічну і соціальну ситуацію, підтримує процес модернізації промисловості.

В індустріальних парках застосовуються сучасні технології та інновації у виробничих процесах, виробляють високоякісні товари, поліпшується дослідницький потенціал країни.

Діяльність індустріальних парків створює сприятливі умови для розвитку малого і середнього бізнесу, співпраці з іноземними економічними суб'єктами, і тому позитивно впливає на конкурентоздатність, продуктивність праці і підвищення рівня зайнятості населення, вирішення проблем працевлаштування тощо [45].

Компанії, які працюють в індустріальних парках використовують сучасні технології з вищою продуктивністю праці та мають можливість виробляти продукцію більш високої якості. Процес організації промислових парків створює умови для співпраці вітчизняних підприємств з іноземними суб'єктами господарювання, таким чином справляючи позитивний вплив на світову конкурентоспроможність України.

Часто індустріальні парки стають основою для формування *кластерів*. Наявність спільної інфраструктури, географічна близькість та сприятливе середовище сприяють розвитку співпраці між підприємствами.

Кластер – це галузеве територіальне об'єднання організацій, які тісно співпрацюють між собою і з іншими суб'єктами в ланцюжку створення доданої вартості з метою підвищення конкурентоспроможності власного продукту, його експорту та сприяння економічному розвитку регіону.

Кластери традиційно вважають рушіями економічного та інноваційного розвитку як на регіональному, так і на галузевому рівнях. Згідно даних ЄС, підприємства, об'єднані в передові кластери, мають удвічі вищу продуктивність праці порівняно з тими, які не об'єднані. Європейські кластери сьогодні – це 40 відсотків усіх робочих місць, 55 відсотків фондів заробітної плати, 50 відсотків експорту та 87 відсотків усіх патентів ЄС.

Станом на 05.11.2024 на території України налічувалося 54 кластери різних галузей (див. рис. 1.5).

Рис. 1.5. Схематичне зображення розміщення кластерів України

Кластери об'єднують, головним чином, малі та середні підприємства, й тому розвиток кластерів веде до значного покращення конкурентоспроможності малих та середніх підприємств.

Варто відмітити, що сьогодні географічна близькість не є обов'язковою рисою кластеру, адже завдяки сучасним комунікаційним технологіям різні етапи технологічного процесу можуть узгоджуватися у режимі реального часу незалежно від реального місця розташування виробничих фондів.

Основними ознаками кластерів є:

- кластер проявляється через взаємодію людського капіталу. Саме людський ресурс є тією основою, яка забезпечує пошук спільних інтересів та розвиток різноманітних форм співробітництва серед владних установ регіону, підприємств та інституцій. Зацікавленість у реалізації конструктивного діалогу та потреба у створенні додаткових конкурентних переваг спонукає учасників регіональної економічної взаємодії до формування кластерів;

- кластер реалізує свій потенціал через використання переваг організаційного ресурсу. Налагодження горизонтальних та вертикальних схем

кооперації серед підприємств малого і середнього бізнесу та елементів ринкової інфраструктури на певній території дозволяє, з однієї сторони, побудувати ефективні канали створення доданої вартості, з іншої, зберегти мотиваційні механізми серед учасників міжсуб'єктної взаємодії і примножити їх конкурентні переваги;

– кластер є складовою регіональної інноваційної системи, відповідно, стратегія розвитку територіально-галузевого об'єднання повинна бути взаємоузгоджена з інноваційними пріоритетами соціально-економічної системи.

Будь-яка характеристика кластерів може служити підставою для типології: біографічна інформація, географічні межі, стан конкурентоспроможності, імпульси формування та фактори конкурентоспроможності, траєкторія еволюції тощо [37].

Однак, для класифікації кластерів доцільно застосувати 8 таких основних критеріїв: стадія життєвого циклу; рівень розвитку; економічна значущість; межі локалізації; глибина; спеціалізація; характер ядра; організаційно-господарська форма [25].

Критерій «стадія життєвого циклу» є найбільш загальним і розділяє кластери на три великі групи:

1. Ембріональний – процеси спеціалізації і кооперації лише починають розвиватися, історія кластеру тільки складається, спостерігаються лише початкові імпульси кластерних ініціатив. Вік кластеру – менше 25 років.

2. Розвинутий – склалась повноцінна кластерна структура спеціалізованих основних учасників, горизонтальні і вертикальні зв'язки між якими постійно зміцнюються, що веде до стійкого росту конкурентоспроможності. Вік кластеру – більше 25 років.

3. Зрілий – структура кластеру стабільна, темпи його росту й інноваційні зміни сповільнюються, економічна значимість постійна або знижується. Вік кластеру – більше 100 років.

Критерій «рівень розвитку» відображає ступінь «зрілості» промислового кластера. У вищу категорію «сильних» кластерів потрапляють тільки ті з них, для яких характерна достатня збалансованість розвитку як основного (кореневого) бізнесу, так і пов'язаних з ним виробництв і спеціалізованого сервісу, висока внутрішня конкуренція, науково-дослідний та інноваційний потенціал світового рівня, інтенсивна внутрішньокластерна взаємодія в рамках сумісних проєктів і роботи міжгалузевих організацій.

«Стійкі» кластери демонструють позитивну динаміку становлення всіх його елементів й внутрішньокластерної взаємодії, проте поки що не досягли необхідного рівня розвитку для отримання впевнених вигод від агломерації.

«Потенційні» кластери характеризуються нерівномірним розвитком структури такого формування й слабкістю окремих елементів моделі «Даймонд». При цьому, присутні виражені конкурентні й фундаментальні переваги які, сприяють подальшому розвитку. З погляду формування промислової політики, стійкі й потенційні кластери викликають найбільший інтерес.

«Латентні» кластери, хоча й об'єднують низку досить успішних компаній, загалом дуже далекі від повноцінної кластерної структури і процеси її формування відбуваються достатньо повільно. Ці кластери є об'єктом уваги дослідників і державних органів, але не розглядаються як рушійні сили економічного зростання в країні.

Критерій «економічна значущість» дає змогу класифікувати промислові кластери за їхніми розмірами й довготривалим впливом на економіку певної території. Методологічно важливим є визначення головного кількісного показника, який знаходиться в основі згаданої класифікації. Таким чином, вокремлюють:

1. Зростаючий кластер – чисельність зайнятих у кластері постійно збільшується, він перетягує людські ресурси з інших секторів економіки. Частка кластера в економіці суттєва і має позитивні темпи росту.

2. Зменшуваний кластер – чисельність зайнятих у кластері постійно зменшується, його трудові ресурси вивільняються з виробничого циклу. Частка

кластеру в економіці падає.

3. Стабільний кластер – чисельність зайнятих у кластері суттєво не змінюється, його частка в економіці значна і стабільна.

Критерій «межі територіальної локалізації» також характеризує значущість промислових кластерів, але не в економічному, а географічному аспекті. Світова практика показує, що кластеризація може відбуватися в масштабах міста або навіть невеликого району крупного мегаполісу.

Дуже багато кластерів, представляють соціально-економічну агломерацію в рамках регіону. Поняття регіону в цьому контексті має економічний, а не адміністративний зміст. Наприклад, в Європейському Союзі, згідно з методикою, прийнятою Європейською Комісією, сфера дій заходів регіональної політики ЄС не повинна обов'язково збігатися з адміністративними межами відповідних територіальних одиниць. Є приклади, коли заходами ЄС охоплюється лише частка того або іншого регіону різних країн.

Регіональні кластери включають декілька рівнів – від невеликої території до міжрегіонального простору, який об'єднує території декількох областей, що є сусідами, або республік.

Варто підкреслити, що територіальна прив'язка кластера зовсім не означає замикання галузі на тій території, в межах якої розміщуються кластероутворючі підприємства. Кластеризація мобілізує національні ресурси для підвищення конкурентоспроможності національних галузей у міжнародному масштабі.

За рівнем локалізації виділяють:

1. Міський кластер – локалізований у межах міста або визначеної частини великого міста.
2. Регіональний кластер – локалізований в межах регіону (району, області, провінції, штату) або декількох адміністративних регіонів.
3. Національний кластер – локалізований у межах держави.
4. Міжнародний кластер – заснований на міжнародному розподілі праці, і його учасники мають різну державну приналежність

Найбільш поширена вузька локалізація в межах окремого міста. На цю групу кластерів припадає понад 60 відсотків від їх загальної кількості.

За критерієм «глибина кластера» вони групуються за ступенем замкнутості відтворювального процесу в рамках територіальної локалізації. При цьому у фокусі уваги опиняються складність і сформованість їх вертикальної структури, наявність стійких зв'язків між постачальниками й споживачами, кількість суміжних рівнів у ланцюжку виробництва кінцевого продукту (послуги). Таким чином, за глибиною виділяють кластери:

1. Глибокий – вертикальна структура кластера включає всі ланки відтворювального ланцюга продуктів або послуг, включаючи побічні.
2. Мілкий – стійкі взаємозв'язки склались лише на суміжних рівнях у межах ядра кластеру.
3. Невизначеної глибини – ланцюг відтворення не спеціалізований або вертикальні взаємозв'язки не є стійкими.

Традиційно вважається, що вертикальна структура кластера включає підготовку спеціалізованих кадрів, виробництво спеціалізованого устаткування і основних і супутніх товарів або послуг (ядро кластера), розподільчі канали й систему просування, післяпродажне обслуговування.

За критерієм «спеціалізація», тобто за характером профілюючого продукту або послуги кореневого бізнесу, виконуючого кластероутворюючі ініціативні функції, кластери можна розділити на 3 основних типи:

1. Індустріальні – учасники кластеру групуються навколо промислової компанії або декількох промислових підприємств, які виступають кластероутворюючим ядром і основним ініціатором. Основна кінцева продукція – промислові товари.
2. Інноваційні – учасники кластеру групуються навколо науково-дослідних організацій або університетів як ядро кластера. Основна кінцева продукція – нові технології, продукти, об'єкти інтелектуальної власності й сервіси.
3. Сервісний – учасники кластеру групуються навколо крупних торгових,

фінансових або інших непромислових організацій. Основна кінцева продукція – виробничі й невиробничі послуги.

Класифікація «характер ядра» відображає структуру ринку, на якому діють основні учасники промислового кластера. В цьому контексті виділяється «італійська» модель кластеризації, яка заснована на посиленні міжнародної конкурентоспроможності дрібних і найдрібніших підприємств та дає багаті приклади дифузних кластерів. Таким чином:

1. Центрований кластер – структура кластеру близька до монополії чи олігополії, ядро кластеру представлене однією або декількома крупними компаніями. Середні й дрібні підприємства формують сателітні утворення навколо ядра.

2. Дифузний кластер – є об'єднанням малого бізнесу. Структура кластеру тяжіє до конкурентної, ядро кластера складає багато невеликих компаній.

Критерій «організаційно-господарська форма» кластера традиційно базується на незалежності і самостійності його учасників. Представляється, що є господарські форми, які реалізують основні принципи кластерного механізму функціонування (територіальну локалізацію, вертикаль виробництва) і при цьому мають жорсткішу структуру управління.

Багато розвинених кластерів створюють певні загальні органи управління, які володіють дорадчими повноваженнями, що виконують регулюючі функції при реалізації кластерних ініціатив і проектів, розробляють стратегії та програми розвитку.

В кластерах подібні функції підтримуються через посилення повноважень загальних органів управління за рахунок частково пересікання майнових прав. Цей тип об'єднання може вважатися кластером зі значної часткою умовності та виокремлює:

1. Холдинговий кластер – кластер включає в себе вертикально інтегровані компанії. Його учасники володіють обмеженою незалежністю. Відношення між учасниками кластера підкріплені системою участі у власності, перехресним володінням акціями. Наявний єдиний орган управління.

2. Традиційний кластер – всі учасники кластеру володіють юридичною самостійністю і стосунки між ними мають мережевий характер

Маючи здатність швидко реагували на переорієнтацію виробництва, кластери виступають у ролі основних інструментів покращення стійкості (resilience) економік своїх країн під час криз.

Таким чином, суть кластерів полягає в створенні на одній території групи взаємопов'язаних однорідних виробництв і промислових підприємств, що працюють на загальній сировинній базі, продукти яких є взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими [65].

Індустріальні парки та кластери є важливими інструментами для розвитку економіки. Вони дозволяють підвищити ефективність виробництва, стимулювати інновації та сприяти зростанню конкурентоспроможності національної економіки.

В результаті проведеного аналізу, було виокремлено основні відмінності між індустріальними парками та кластерами (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Характеристика	Індустріальний парк	Кластер
Основна мета	Забезпечення підприємств інфраструктурою	Співпраця компаній у спільних проєктах
Географічне розташування	Спеціально виділена територія	Може бути розподілена на великій території
Учасники	Різні підприємства різних галузей	Компанії, постачальники, наукові установи, пов'язані однією галуззю
Співпраця	Можлива, але не обов'язкова	Обов'язкова умова для успішного функціонування

Порівняльна таблиця особливостей індустріальних парків і кластерів

Таким чином, відмінності між кластером і індустріальним парком наступні:

1. Відсутність керуючої компанії в кластерах, яка допомагає інвестору або резиденту в повній реалізації проєкту і бере на себе всі другорядні питання в діяльності підприємств.

2. Парк являє собою об'єкти інфраструктури, об'єднані однією територією, тоді як кластер, це система взаємовідносин суб'єктів діяльності всередині кластера.

3. До індустріального парку пред'являються вимоги цільового характеру використання об'єктів інфраструктури (земельних ділянок, наприклад), а до кластеру – тільки вимоги функціональної залежності суб'єктів.

4. Специфікою кластера є отримання організаціями, що входять до нього, синергетичного ефекту, що виражається в підвищенні конкурентоспроможності всієї системи в порівнянні з окремими господарюючими суб'єктами в індустріальних парках.

5. Цільова підприємницька діяльність, яка здійснюється в кластерах передбачає участь кожного з включених в нього підприємств в створенні ланцюжка вартості кінцевого продукту.

6. Учасники кластерів не отримують преференцій і пільг від держави. В індустріальних парках підприємства розміщені на території індустріального парку мають можливість користуватися всіма перевагами зменшення податків та збільшення дотацій і пільг [69].

Отже, індустріальний парк – це спеціально виділена територія, обладнана всією необхідною інфраструктурою для розміщення виробничих підприємств різних галузей [16].

Перевагами створення індустріального парку визначено зниження витрат на створення власної інфраструктури, створення сприятливого середовища для бізнесу, можливість кооперації між підприємствами, посилення конкурентоспроможності продукції, сприяння розвитку регіону.

В свою чергу, кластер – це група взаємопов’язаних компаній, постачальників, наукових установ та інших організацій, що працюють у споріднених галузях і географічно зосереджені в одному регіоні.

Основними його характеристиками є спеціалізація на певній галузі або технології, наявність спільних інтересів та цілей, синергія між учасниками: обмін знаннями, технологіями, ресурсами, створення інноваційного середовища.

Перевагами створення кластерів визначено:

- 1) підвищення ефективності виробництва;
- 2) сприяння розвитку інновацій;
- 3) посилення конкурентоспроможності регіону на світовому ринку [62].

Створення індустріальних парків та кластерів на території громади забезпечать:

- 1) реалізацію та розвиток економічного потенціалу громади шляхом створення нових підприємств у різних сферах діяльності;
- 2) підвищення інвестиційної привабливості території та залучення додаткових інвестицій;
- 3) підвищення рівня ділової активності в громаді та розвиток малого і середнього підприємництва;
- 4) підвищення рівня життя та добробуту мешканців громади шляхом створення нових робочих місць та зменшення рівня безробіття, підвищення показника середньої заробітної плати в регіоні;
- 5) зростання надходжень до бюджетів усіх рівнів, включаючи надходження від сплати орендної плати за користування земельною ділянкою, у межах якої буде розміщено індустріальний парк;
- 6) створення сучасних, екологічно чистих промислових підприємств;
- 7) зниження показників трудової міграції населення в громаді;
- 8) упровадження новітніх інноваційних рішень у виробництві продукції;
- 9) упровадження енергозберігаючих технологій;

10) насичення ринку конкурентоспроможною продукцією вітчизняного виробництва;

11) збільшення експортного потенціалу місцевих підприємств.

Таким чином, індустріальні парки та кластери виступають як каталізатори економічного зростання на регіональному рівні, створюючи умови для розвитку підприємництва, залучення інвестицій та покращення соціально-економічних показників. Завдяки інтеграції сучасних технологій та підтримці з боку держави, ці парки здатні суттєво вплинути на відновлення та зміцнення економіки регіонів, що особливо важливо в контексті післявоєнної відбудови України [12].

1.2. Державна підтримка розвитку індустріальних парків та кластерів в Україні

Нині, в умовах воєнного стану, наявні ускладнення щодо обмеженості інвестиційних ресурсів, які стримують розвиток економіки, уповільнюють процес створення нових виробничих потужностей та знижують потенційну конкурентоспроможність.

Важливою передумовою ефективного розвитку індустріальних парків є наявність державної підтримки, передусім на початковому етапі, що реалізується шляхом організаційно-економічних заходів та фінансових стимулів, серед яких найчастіше застосовують:

- 1) фінансову підтримку проєктного планування;
- 2) надання позик держаними банками за пільговими ставками;
- 3) зниження низки податків або встановлення «податкових канікул»;
- 4) підтримку належного стану або будівництво необхідної інфраструктури (дороги, залізничні колії, комунальні мережі тощо) [45].

За законом також з метою державної підтримки створення та функціонування індустріальних парків можуть надаватись безвідсоткові кредити (позики), цільове фінансування на безповоротній основі для

облаштування індустріальних парків. Але це лише за умови, якщо це буде передбачено в Державному бюджеті на поточний рік та за наявності коштів.

Водночас, реальні зрушення в частині надання преференцій для учасників індустріальних парків відбулись лише у 2021 – 2022 роках після прийняття змін та доповнень як до Закону України «Про індустріальні парки», так і до інших законодавчих актів (передусім, Податкового та Митного кодексів). Цими законами було суттєво розширено та конкретизовано механізми державної підтримки розвитку індустріальних парків.

Зокрема, керуючим компаніям, ініціаторам створення та учасникам індустріальних парків за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел фінансування передбачалося:

- надання повної або часткової компенсації відсоткової ставки за кредитами на облаштування та здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку;

- надання коштів на безповоротній основі для «облаштування індустріальних парків та забезпечення будівництва об'єктів суміжної інфраструктури;

- здійснення компенсації витрат на підключення до інженерно-транспортних мереж.

Серед податкових преференцій для учасників індустріальних парків було визначено [5]:

- 1) звільнення на 10 років від сплати податку на прибуток підприємств за умови реінвестування вказаного прибутку у розвиток індустріального парку;

- 2) звільнення від сплати податку на додану вартість та ввізного мита при ввезенні в Україну нового обладнання для власного використання на території індустріальних парків;

- 3) надання органам місцевого самоврядування права надавати учасникам індустріальних парків пільги зі сплати податку на нерухомість;

4) надання органам місцевого самоврядування права звільняти учасників індустріального парку від сплати земельного податку або зменшувати розмір цього податку нижче рівня, встановленого для відповідної категорії земель.

Є конкретні вимоги щодо отримання і інших передбачених Законом пільг та форм державної підтримки. Але, перш за все, для отримання пільг індустріальний парк повинен бути включений до відповідного державного Реєстру таких парків.

Для цього існує певна процедура, що передбачає підготовку та подання уповноваженим центральним органам виконавчої влади пакету необхідних документів, відповідно до вимог Закону України «Про Індустріальні парки».

Для повноцінного запуску системи державного стимулювання індустріальних парків Мінекономіки розробив відповідні підзаконні нормативно-правові акти.

Зокрема, постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 року № 1207 затверджено Порядок надання ініціаторам (суб'єктам господарювання) та керуючим компаніям на безповоротній основі коштів з державного та місцевих бюджетів, а також інших джерел для облаштування індустріальних парків, забезпечення будівництва об'єктів суміжної інфраструктури, необхідних для створення та функціонування індустріальних парків, включених до відповідного державного Реєстру [5].

Серед іншого, цією постановою визначено, що загальна сума відповідних коштів державного бюджету на один індустріальний парк не може перевищувати 60 млн гривень і 80 відсотків кошторисної вартості проєкту.

Постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 року № 1208 затверджено Порядок надання повної або часткової компенсації відсоткової ставки за кредитами на облаштування або здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку, включеного до реєстру [6]. Обсяг компенсації за нараховані та сплачені відсотки для керуючої компанії та ініціатора створення – суб'єкта господарювання становить 60 млн гривень, для учасника – 45 млн гривень.

Дійсно, аналізуючи вищенаведене можна стверджувати, що держава створює передумови для залучення інвестицій та розвитку бізнес-середовища.

Однак, у червні 2024 року було прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 04.06.2024 № 644 «Про деякі питання державного стимулювання створення та функціонування індустріальних парків» [4], яка суттєво підкорегувала перелік преференцій, які можуть отримати учасники індустріальних парків, зокрема:

1. Затверджено Порядок надання коштів для облаштування індустріальних (промислових) парків та/або забезпечення будівництва об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури, необхідних для створення та функціонування індустріальних (промислових) парків, а також здійснення компенсації витрат на підключення та приєднання до інженерно-транспортних мереж.

2. Призупинено, на час воєнного стану та протягом шести місяців після його припинення або скасування, дію постанови Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 року № 1208 «Про затвердження Порядку надання повної або часткової компенсації відсоткової ставки за кредитами (позиками) на облаштування та/або здійснення господарської діяльності у межах індустріальних (промислових) парків».

3. Надання компенсації за рахунок коштів, передбачених державним бюджетом, керуючим компаніям, ініціаторам створення – суб'єктам господарювання лише за приєднання до електричних мереж.

Після внесення змін вищезазначеною постановою Кабінету Міністрів України до системи пільг учасникам індустріальних парків, державна підтримка стала наступною (див. рис. 1.6).

На 2024 рік у державному бюджеті виділено 1 млрд гривень на створення та функціонування індустріальних парків. Це передбачено в рамках Програми підтримки розвитку індустріальних парків, яка є частиною державної політики «Зроблено в Україні», започаткованої президентом Володимиром Зеленським, яка має на меті підтримку розвитку вітчизняних індустріальних парків.

Облаштування індустріальних парків зумовлює необхідність наявності значних фінансових та людських ресурсів. Створення і функціонування індустріальних парків на території України здійснюються на засадах державного

стимулювання залучення інвестицій в індустріальні парки, державної підтримки та створення сприятливого бізнес-клімату.

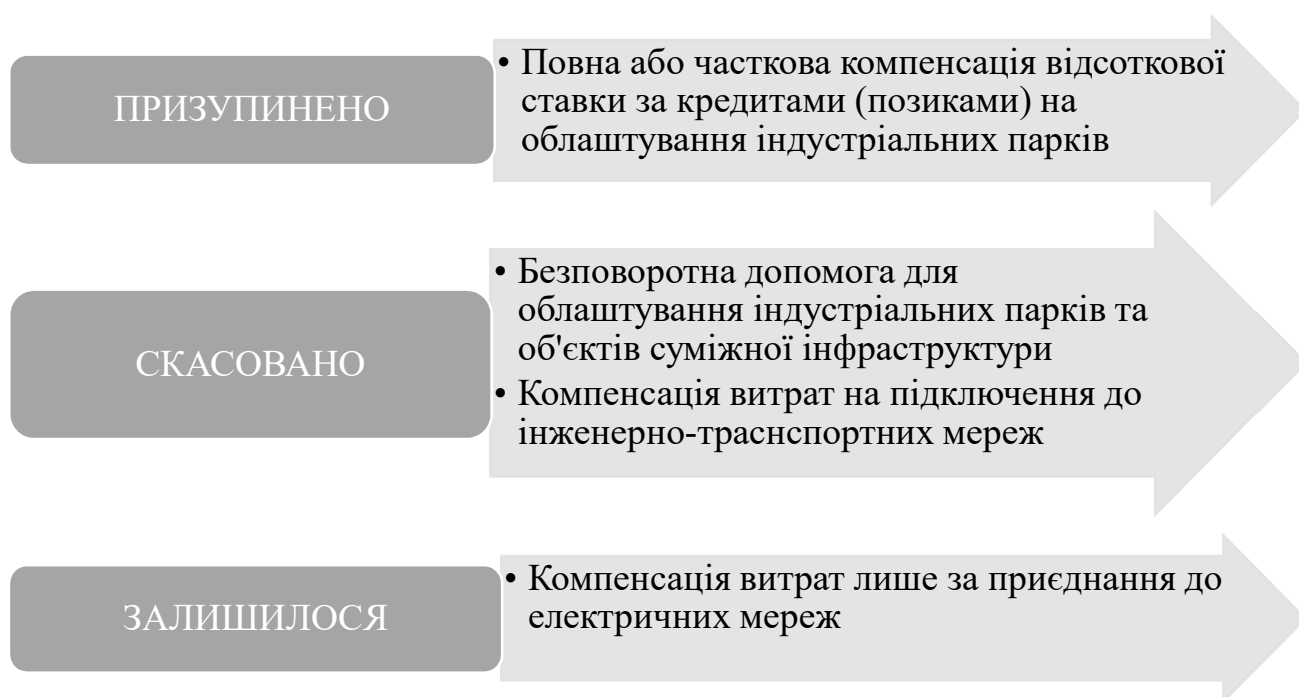

Рис. 1.6. Державні стимули для індустріальних парків після внесення змін до законодавства

Ініціатори та резиденти індустріальних парків можуть отримати кошти для облаштування та/або будівництва лише об'єктів електропостачання.

Загальна сума коштів, що надається будь-якому заявнику одного індустріального парку за рахунок коштів державного бюджету, не може перевищувати 60 млн гривень і 80 відсотків їх кошторисної вартості.

Загальна сума коштів, що надається будь-якому заявнику одного індустріального парку, що розташований на деокупованій території, за рахунок коштів державного бюджету не може перевищувати 150 млн гривень і 80 відсотків їх кошторисної вартості.

Громади мають право виділяти кошти з місцевих бюджетів на виготовлення документації на будівництво, реконструкцію, капітальний ремонт об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури індустріального парку.

Разом з тим, Національною економічною стратегією на період до 2030 року визначено стратегічний курс державної політики щодо підвищення інвестиційної привабливості, що передбачає розширення та створення нових індустріальних парків, створення умов для ведення бізнесу в межах індустріального парку.

Держава йде на зустріч бізнесу, зокрема Уряд ухвалив рішення про створення державного Офісу розвитку індустріальних парків з використанням досвіду інших держав.

Держава працює над посиленням української економіки, підвищенням самодостатності, посиленням виробничого та промислового потенціалів. Одним із ключових інструментів у цьому напрямку стануть індустріальні парки [10].

У 2024 році підписали накази на виділення понад 885,1 млн гривень для 11 індустріальних парків, а перші три парки вже навіть отримали 269,3 млн гривень на рахунки. Серед них:

1. ТОВ «Коростенський індустріальний парк» — 83,6 млн гривень для будівництва під'їзної дороги до індустріального парку «Коростень» (Житомирська область).

2. ТОВ «ЮПАРКС» — 115,9 млн гривень на будівництво внутрішніх проїздів Вінницького індустріального парку.

3. ТОВ «КОМПРЕСОРНА ТЕХНІКА» — 69,8 млн гривень для виконання робіт з примикання та реконструкції залізничної під'їзної колії для парку «Ковель Порто» (Волинська область).

Важливо, що кошти спрямовуються на ескроу-рахунки та використовуються виключно за призначенням. Заявники повинні реалізувати проекти упродовж двох років, а також протягом трьох років власним коштом збудувати та ввести в експлуатацію не менше 5000 квадратних метрів промислових будівель та залучити до парку не менше двох учасників.

Кошти перераховані на ескроу-рахунки, відкриті заявниками у державних банках-партнерах Мінекономіки. Фінансування може бути використане лише для виконання робіт, запланованих проєктною документацією.

Кожен етап будівництва буде оплачений у співфінансуванні: першу половину за виконані роботи сплачує заявник, а другу – зі спеціального ескроу-рахунку [66].

Наразі, на розгляд Верховної Ради України внесено законопроєкт № 12117 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення функціонування індустріальних парків».

Проєкт змін напрацьований на базі ініціатив Робочої групи Комітету з питань економічного розвитку. Вони зокрема передбачають надання можливості ініціатору індустріального парку одночасно бути керуючою компанією в одній юридичній особі, розширення переліку видів діяльності учасника індустріального парку, надання керуючій компанії права скористатись державною програмою доступних кредитів «5-7-9» тощо [67].

Крім того, в Україні створено Асоціацію індустріальних парків України, метою діяльності якої є представлення інтересів ініціаторів, керуючих компаній та учасників індустріальних парків під час їх взаємовідносин з органами влади та іноземними інвесторами [63].

Держава в цілому та громади безпосередньо потребують розвитку місцевого бізнесу, адже завдяки розвитку бізнесу здійснюється стабільне поповнення бюджету, створюються нові робочі місця та з'являється можливість облаштування територій.

Водночас для того, щоб громади розвивались – бізнес потребує сприятливих умов для роботи у громадах. Одним із форматів створення таких умов є індустріальні парки.

Створення індустріальних парків є перевіреним інструментом для оптимізації економіки та індустрії, адже в результаті збільшується кількість робочих місць, запроваджуються нові технології, здійснюється, за участі

держави та інвесторів, сприяння у розвитку сталого бізнесу, малих та середніх підприємств [10].

Фінансування індустріальних парків — це дієвий механізм залучення інвестицій в реальний сектор економіки.

Кластеризація в Україні також набуває широкого визнання як основний інструмент розвитку конкурентоспроможності, стимулювання інновацій, залучення інвестицій, створення нових технологій.

Досвід розвинених країн свідчить, що можливості кластерного підходу використовують для вирішення завдань, спрямованих на підйом економіки окремих галузей і регіонів.

Кластери залучають набагато більше інвестицій, ніж окремі (поодинокі) компанії. Цьому, як правило, сприяють мультиплікативне підсилення дій підприємств, які об'єднуються для досягнення спільної мети — підвищення індивідуальної конкурентоспроможності на основі використання сумарних конкурентних переваг.

Визначальним у високій конкурентоспроможності кластерних формувань є:

– з одного боку – використання конкурентних переваг територій, на яких концентрується те або інше виробництво (наявність та якість ресурсів, кваліфікація і вартість робочої сили, територіальне розміщення, природно-кліматичні умови тощо), що дає змогу використати дані переваги для виробництва конкурентоспроможного продукту й підвищення доходів жителів і бюджетів цих територій. З такого погляду кластери виконують функцію своєрідних «точок зростання» регіональних економік, а подекуди й держав в цілому;

– з іншого – посилення конкурентних переваг через налагодження прямих зв'язків між учасниками кластера (як формальних, так і неформальних), що формуються для спільної діяльності з великотоварного виробництва і конкурентоспроможного продукту – окремий учасник без співпраці з іншими та спеціалізації не може налагодити ефективне виробництво. Одночасно ще й

конкуренція партнерів та інтенсивний обмін інформацією і взаємними вимогами, які спонукають їх до запровадження інновацій.

Кластери вигідні усім:

- університетам, які мають зв'язок з реальною економікою і можуть передавати знання і розробки;
- стартапам, які отримують консультування і підтримку для створення власного бізнесу;
- державі, яка таким чином сприяє інноваційному розвитку економіки і середнього класу;
- місцевим спільнотам, які утримують в себе креативний клас та інновації.

Кластер, як система підприємств, організацій, окремих осіб, може мати потенціал, який перевищує просту суму потенціалів окремих складових. Цей приріст виникає як результат співпраці і ефективного використання можливостей партнерів в тривалому періоді, поєднання кооперації і конкуренції.

Компанії виграють, маючи можливість ділитися позитивним досвідом і знижувати витрати, спільно використовувати одні і ті ж послуги та постачальників [16].

Таким чином, є обґрунтовано, що об'єднання промислово-виробничих підприємств у кластери відбувається для забезпечення стабільного й ефективного функціонування та підвищення конкурентоспроможності діяльності кожного підприємства і бізнес-інтегрованої структури загалом. Отже, учасники бізнес-інтегрованих структур (кластера) взаємодоповнюють один одного і водночас зміцнюють свої конкурентні позиції на регіональному, національному та міжнародному рівнях.

Така кластерна модель може оперативно реагувати на кардинальні зміни принципів ведення господарювання, трансформаційні перетворення інституційного середовища, адаптуватися до реалій сьогодення, що робить її

застосування більш гнучким та ефективним порівняно з іншими формами об'єднання підприємств.

Крім цього, всі учасники кластерного утворення набувають самостійно, без допомоги державних дотацій або банківських позик, переваг місцевого, регіонального значення, тобто так званих локальних, «пасивних» та «активних» переваг.

Держава через місцеві органи законодавчої та виконавчої влади може виступати ініціатором формування та розвитку кластерів як на регіональному, так і на національному рівні (див. рис. 1.7).

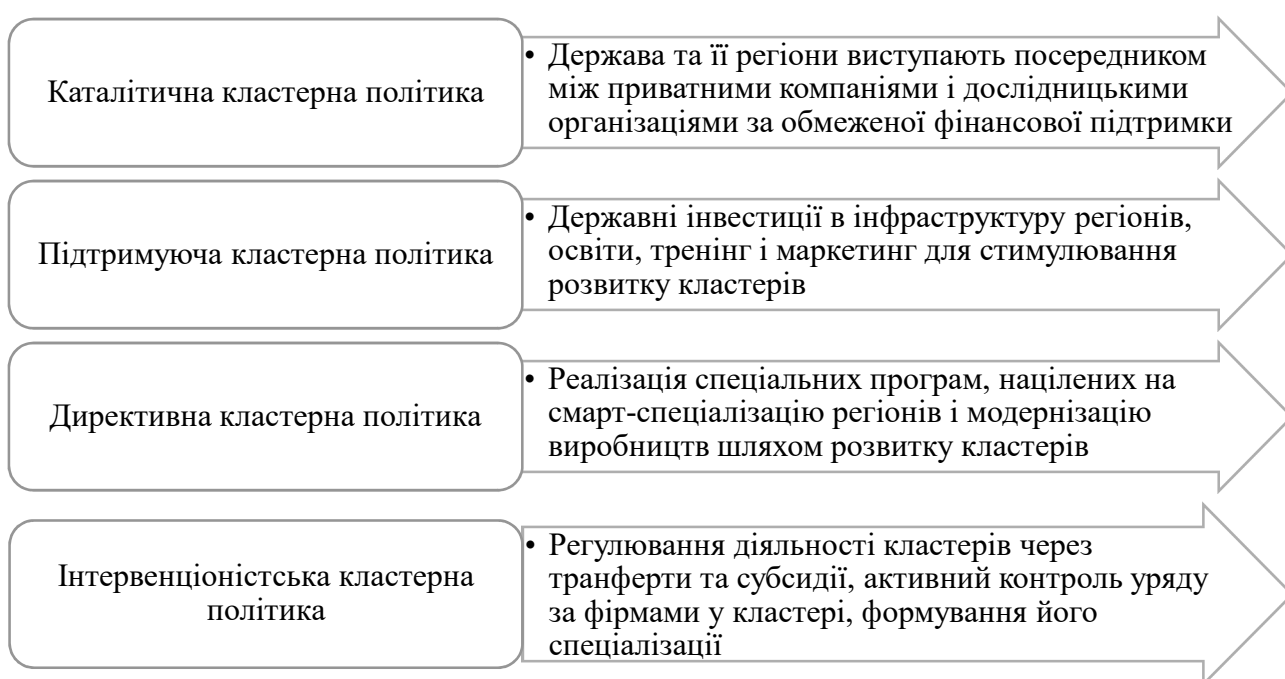

Рис. 1.7. Відповідальність держави та регіону за розвиток кластерів

Кластерна політика (діяльність із підтримки кластерів) у регіоні має стати головним елементом стратегії збалансованого регіонального розвитку для того, щоб максимізувати переваги та мінімізувати ризики кластеризації регіональної економіки, а також базуватися на триєдиній меті – економічне зростання й економічна ефективність; безпека (економічна, соціальна, екологічна); соціокультурна ідентичність регіону [11].

Однак, ефективної державної політики щодо розвитку кластерів в Україні на даний момент не існує. Відповідно не існує загальноприйнятої нормативно-правової бази.

Серед періодичних згадувань кластерів як інструментів або цілей економічного розвитку серед програмних документів варто відзначити наступні:

1. Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва до 2020 року (розроблена в 2016, продовження не було) – вказано, що «створення програм підтримки для кластерів має стати інституційною складовою ефективної регіональної політики розвитку підприємництва».

2. Національна економічна стратегія 2030 – проводить чимало цілей розвитку, де кластери фігурують у якості основних інструментів їх досягнення, і де ставляться конкретні цілі по зростанню кількості кластерів.

3. Проєкт Плану відновлення України (2022) – відзначає кластеризацію економіки серед головних завдань по переходу на Індустрію 4.0, прискоренню інноваційного розвитку та кластерних ланцюгів виробництва й інтернаціоналізації.

Існує добрий десяток інших документів на рівні постанов урядів, але суть завжди одна – ці декларації ніколи не переходили в площину реального виконання.

Ще одна засаднича проблема – в країні не існує єдиного документу чи програми дій, які безпосередньо би регламентували «питання розвитку кластерів».

Звіт Інституту регіональних досліджень НАН України від 2020 року констатує, що попри декларацію намірів сприяння розвитку кластерів і відзначення їх важливості в окремих нормативно-правових документах, державна підтримка кластерних утворень відсутня». Відповідно, Проєкт Національної програми кластерного розвитку досі залишається єдиним керівним документом для самого Українського кластерного альянсу.

Відсутність затвердження подібних документів на державному рівні стримує розвиток кластерного руху, передусім, в переробній промисловості.

Загалом, Уряд має сьогодні досить незручне становище – відсутність реальних дій з підтримки суперечить деклараціям про європейський курс, адже в країнах ЄС кластерні політики та програми реально діють.

Резюмуючи, брак адекватної нормативно-правової бази підтримки інновацій в Україні є наслідком домінування сировинних індустрій. Зміна стратегії розвитку країни в бік високотехнологічних індустрій має супроводжуватись розробленням і реалізацією програм підтримки екосистем інновацій, важливою частиною яких є кластери [52].

Таким чином, основним важелем стимулювання формування та функціонування кластерів має стати діяльність, спрямована на поглиблення мережових взаємозв'язків між територіально сконцентрованими промисловими підприємствами. Це дасть змогу забезпечити економію фінансових ресурсів, більшу можливість до запровадження і використання інноваційних технологій, а також за рахунок кооперування та взаємовигідної співпраці одержати конкурентні переваги в різних сферах економічної діяльності та досягти сталого розвитку промислових регіонів [11].

1.3. Національні особливості створення індустріальних парків та кластерів

Світовий досвід розбудови мережі індустріальних парків доводить, що це позитивно впливає на економіку та сприяє технічній модернізації промисловості. На сьогодні загальний рівень зносу основних фондів в економіці України становить понад 70 %, що робить економіку не конкурентоздатною на світових ринках.

Компанії, які працюють в індустріальних парках використовують сучасні технології з вищою продуктивністю праці та мають можливість виробляти продукцію більш високої якості. Процес організації промислових парків

створює умови для співпраці вітчизняних підприємств з іноземними суб'єктами господарювання, таким чином справляючи позитивний вплив на світову конкурентоспроможність України.

Створюючи нові робочі місця для країни, індустріальні парки сприяють вирішенню проблеми безробіття та підвищують таким чином добробут населення.

Через воєнний конфлікт на сході України велика кількість потужних підприємств була фізично знищена. Розбудова індустріальних парків допоможе відбудувати промисловість та інфраструктуру в зруйнованих війною регіонах [63].

Водночас, створення та функціонування індустріального парку – це тривалий трудомісткий процес, який потребує фахових знань та експертизи.

Створення індустріального парку надає низку переваг. Серед них:

- для учасників – це зменшення витрат на організацію діяльності, бо вони отримують вже готовий простір, потрібну інфраструктуру, завдяки чому мають змогу більше інвестувати у свою діяльність;
- для місцевих громад та держави — це створення нових робочих місць, збільшення доходів у бюджет, шляхом розвитку економіки, соціально-економічний розвиток територій, активізація господарської діяльності, зростання промисловості тощо [20].

Крім того, індустріальні парки мають можливість забезпечити:

1. Економію на будівництві підприємства. Будівництво саме на території парку може заощадити до 25 відсотків коштів у порівнянні з будівництвом на іншій ділянці.
2. Економію на логістиці, яка в час війни здорожчала принаймні на половину. Якщо обрати індустріальний парк недалеко від кордону з ЄС, то це дасть значні можливості для експорту.
3. Індустріальний нетворкінг – це те, чого українському бізнесу варто ще навчитися. Він дозволяє залучати до власного виробництва інших резидентів і разом розвивати експорт.

4. Створення нових робочих місць для місцевого населення, що, своєю чергою, призводить до активізації господарської діяльності окремого регіону [61].

Після початку повномасштабної війни індустриальні парки отримали свій другий розвиток в Україні. Отримання податково-митних стимулів і масштабна релокація підприємств унаслідок війни призвели до швидкого зростання кількості нових парків та активізації будівництва в уже діючих.

Серед інших якісних змін [31] у роботі парків можна відзначити такі:

- майже всі нові парки мають інвесторів, резидентів або керівні компанії;
- половина парків створена «якісними» учасниками – з можливостями інвестування та планами розвитку;
- ініціатори створення парків почали більш активний пошук керуючих компаній через ризик бути виключеними з Реєстру індустриальних парків України.

Однак і проблем менше не стає, головною з яких є недостатній розвиток інфраструктури, яку в багатьох парках потрібно створювати практично з нуля. Найважливішим фактором привабливості того чи іншого індустриального парку виступає наявність уже готової інженерно-транспортної інфраструктури.

Ініціаторам і керуючим компаніям слід розуміти, що поки не буде комунікацій, ймовірність занесення до індустриального парку резидентів та учасників наблизатиметься до нуля. Інвестори у своїх запитах зараз уже не запитують про наявні інженерні комунікації (електроенергія, газ, вода), оскільки їхня наявність або близькість (до 500 метрів, з вільними потужностями) є обов'язковою умовою.

Водночас, більшості українських індустриальних парків поки що далеко до інфраструктурної готовності до «заїзду» резидентів, а на тлі поточних проблем в енергетиці гостро стоїть питання із забезпеченням електроенергією та станом енергоінфраструктури загалом.

Зараз у багатьох парках намагаються самотійно розв'язати проблему енергозабезпечення – там уже будують або проєктують будівництво сонячних

електростанцій (СЕС), газогенерувальних установок, промислових систем зберігання енергії. Усі нові резиденти парків, які працюють у харчовій галузі, одразу проєктують будівництво поруч біогазових заводів.

Останні рішення щодо постачання електроенергії великим споживачам поставили під загрозу розвиток промисловості загалом, і, зокрема, індустріальних парків. У грудні поточного року Кабінет Міністрів України затвердив розмір імпорту електроенергії до 60 відсотків у структурі споживання, за якого гарантується енергопостачання без відключень. При цьому, донедавна одним із ключових чинників зацікавленості інвесторів у розміщенні виробництв в Україні була менша порівняно з ринком Європи вартість електроенергії та газу.

Таким чином, до основних причин невдалої розбудови індустріальних парків в Україні можна віднести:

- несприятливість бізнесового клімату через військовий конфлікт на Донбасі та ситуацію в АР Крим;
- нерозвиненість інфраструктури;
- відсутність реальної підтримки з боку держави;
- неготовність місцевих органів влади та бізнесу до реальної співпраці;
- низький рівень захисту інтелектуальної власності;
- прогалини у законодавстві щодо транскордонних індустріальних парків;
- нестабільність умов ведення бізнесу в країні тощо.

Через високі воєнні ризики, відсутність дієвих механізмів страхування та інші причини іноземні компанії поки що мало цікавляться українським ринком. Присутній частковий інтерес (у межах 10 запитів на рік) з боку компаній з Туреччини, Південної Кореї, Німеччини, Польщі тощо.

Найбільша кількість запитів надходить від агросектору та харчової промисловості, від будівництва елеваторів до переробки, девелоперів складів та логістичних об'єктів, виробників будматеріалів, де 50 відсотків – іноземні компанії. Вони розраховують, що під час повоєнного відновлення української інфраструктури виникне велика потреба у різних будматеріалах.

Серед інших тенденцій розвитку індустріальних парків можна виділити появу галузевих кластерів на базі парків та мережових керівних компаній, розвиток спеціалізованих парків, а також збільшення ролі місцевої влади у створенні та управлінні парками. Це впливає з того, що індустріальні парки стають важливим елементом економічного розвитку регіонів.

Загалом реальні результати інфраструктурного розвитку та роботи парків можна побачити не раніше, ніж через кілька років. Важливими передумовами їхньої ефективної діяльності є зниження військових ризиків, запуск механізмів страхування інвестицій, збільшення кількості іноземних інвесторів тощо [19].

Крім того, на сьогодні в Україні вже сформовано підґрунтя і для розвитку кластерів. Однак їх розвиток пов'язаний з наявністю значних перешкод інституційного та економіко-правового характеру, для подолання яких необхідно:

- провести системні реформи, що забезпечать адаптацію вітчизняного господарського законодавства до європейських стандартів;
- створити механізми міждержавної кластерної кооперації з економічно розвиненими країнами світу, зокрема з країнами-членами ЄС задля оптимізації процесів економічної євроінтеграції [14].

Ключовою метою створення кластерного утворення є:

- 1) скорочення логістичних витрат за рахунок модернізації об'єктів діючої транспортної інфраструктури;
- 2) надання комплексної послуги «від дверей до дверей» за участю всіх видів транспорту з будівництвом термінальних комплексів і регіональних логістичних центрів.

До основних принципів формування кластерів в Україні належать:

- створення мережі логістичних центрів, що включають транспортні термінали, товаро-розподільні й торговельні комплекси;
- розроблення та впровадження єдиної інформаційно-управлінської системи оптимізації, моніторингу та управління транспортними потоками у віртуальному просторі;

– доставка продукції «від дверей до дверей», «у потрібне місце і точно у строк» на основі розвитку мультимодальних і комбінованих перевезень.

Мотивацією учасників кластерного об'єднання є підвищення ефективності функціонування і рівня конкурентоспроможності продукції та послуг шляхом максимізації прибутку та мінімізації витрат на логістичну діяльність у результаті оптимізації транспортних потоків.

Однією з основних перешкод на шляху розвитку кластерних утворень, зокрема тих, що спеціалізуються на виробництві інноваційної продукції, є технологічно застаріла економічна структура України. Тому розвиток кластерів в Україні є нагальною необхідністю, викликаною сучасними економічними проблемами України в умовах посилення глобальної конкуренції на світових ринках.

Однак кластеризація економіки потребує проведення необхідної підготовки, а саме: визначення тих галузей, у яких будуть створенні кластери, обґрунтування доцільності цього, вибір потенційних підприємств тощо.

Сьогодні застосування кластерного підходу в Україні є необхідною умовою для забезпечення відродження вітчизняного виробництва, підвищення ефективності інноваційного розвитку національної економіки та її регіонів, досягнення високого рівня конкурентоспроможності в контексті її євроінтеграції.

Саме для України, особливо в умовах все зростаючої глобалізації та конкуренції, питання скорішого створення та сприяння ефективному розвитку кластерних об'єднань набувають особливої актуальності та мають безумовну практичну і наукову перспективу, особливо в умовах трансформаційних змін, що відбуваються у світовій економіці, у якій на перший план виходить володіння якісно новим видом ресурсів, а саме інформацією, інноваціями та інтелектом [11].

Активне зростання кількості індустріальних парків та кластерів значною мірою є результатом держпідтримки та стимулювання їхнього розвитку. Уряд

вживає низку заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для залучення інвестицій та розвитку інфраструктури цих утворень.

Висновок до 1 розділу

Індустріальні парки та кластери підвищують конкурентноспроможність підприємств, сприяють розвитку внутрішньо та зовнішньоекономічних зв'язків, є привабливими для інвестиційних проєктів та інтегрованих інновацій в економічній сфері для суб'єктів спеціального режиму господарювання в межах індустріального парку.

Законодавство України визначає різноманітні інструменти для створення та розвитку індустріальних парків, передбачає вимоги до управління, експлуатації та різних ініціатив. Ініціатори мають можливість створити, впровадити облаштування та просування індустріального парку у своєму регіоні за підтримки та стимулювання державних стимулів та програм [24].

Працюючи в індустріальних парках, бізнес заощаджує на логістиці, завдяки тому, що розміщується поруч, на одній території. Діяльність індустріальних парків сприяє розвитку малих підприємств, модернізації галузей та створенню нових робочих місць. Виграють і громади, ініціюючи створення індустріальних парків, оскільки збільшується кількість податкових надходження до місцевих бюджетів та відбувається стрімкий розвиток інфраструктури [19].

В свою чергу, кластери, які є втіленням складної системи взаємозв'язків між економічними суб'єктами, дозволяють підсилити корисний ефект від підприємницької діяльності і виступають дієвим інструментом організації економіки, контролю економічної діяльності, підвищенню конкурентноспроможності як окремих суб'єктів господарювання, так і регіонів, країн, макроінтеграційних угруповань в цілому.

Індустріальні парки та кластери це не лише окремі приклади у розвинутих країнах, а й невід'ємна частина економік, що розвиваються.

Держава використовує їх як механізм стимулювання інвестиційної активності, розвитку промисловості, вирішення проблем безробіття та вирівнювання розвитку регіонів. Таким чином, розвиток таких сучасних форм кооперації є перспективною та економічно вигідною справою для населення, підприємств, і держави.

РОЗДІЛ II.

ІНДУСТРІАЛЬНІ ПАРКИ ТА КЛАСТЕРИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ РУШІЙ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Регіональна політика підтримки розвитку мережі індустріальних парків

Регіональна політика підтримки розвитку мережі індустріальних парків є важливим інструментом для економічного зростання регіонів. Завдяки створенню сприятливих умов для інвесторів, розвитку інфраструктури та підготовки кваліфікованих кадрів, індустріальні парки можуть стати рушійною силою розвитку української економіки.

Рівненська область має значний потенціал для розвитку індустріальних парків. Сукупність природних ресурсів, географічного розташування та сприятливого інвестиційного клімату робить цей регіон привабливим для інвесторів.

Логістичний потенціал. Рівненщина розташована на північному заході України, за 100 км від кордону з Європейським Союзом, на перетині

транспортних автомобільних та залізничних магістралей, що з'єднують Європу з Азією, країни Чорноморського басейну та Балтії.

Рівненську область перетинають магістральні автомобільні дороги, а саме міжнародні автошляхи E40 (Брюссель – Дрезден – Краків – Рівне – Київ), E373 (Люблін – Хелм – Ковель – Сарни – Київ), E85 (Клайпеда – Вільнюс – Дубно – Бухарест – Александруполіс) та дороги національного значення N22 (Устилуг – Луцьк – Рівне), N25 (Городище – Рівне – Старокостянтинів).

Вузлові залізничні станції Здолбунів та Сарни є одними з найбільших у Західному регіоні України.

Функціонує «Міжнародний аеропорт Рівне», здатний приймати всі типи літаків.

Поблизу міста Рівне функціонує мультимодальний вантажний термінал «Сухий порт» із власною митною зоною загальною площею 12 га для здійснення складського зберігання товарів та надання послуг з організації міжнародних перевезень вантажів.

Налагоджено рух вантажів між ключовими логістичними центрами України в порти Балтії та інших держав Європейського Союзу, а також дальнього зарубіжжя, в тому числі країн Африки, США, Китаю.

Ресурсний потенціал. Одним із ключових пріоритетів розвитку економіки регіону є забезпечення комплексного та ефективного використання природних сировинних ресурсів області. А такі ресурси є достатньо вагомими. Зокрема, в області:

1. 600 родовищ 18-ти видів корисних копалин.
2. Площа земель сільськогосподарського призначення становить 922,2 тис. га, а це 45 відсотків території Рівненщини.
3. Лісовий фонд – 818,6 тис. га, що становить 41 відсотка від загальної площі.
4. Запаси деревини – 112 млн куб м, а щорічний обсяг заготівлі – 1,1 млн куб. м.
5. Забезпеченість водними ресурсами у 2,5 рази більше середнього

показника по Україні.

За наявності власного виробництва електроенергії (Рівненська атомна електростанція та дві відносно невеликі гідроелектростанції), а також розвиненої інфраструктури розподілу електроенергії, газу і води, Рівненщина є інвестиційно привабливим регіоном для розвитку достатньо енергозатратних виробництв.

РАЕС під час воєнного стану забезпечує 35,5 відсотка виробництва електроенергії атомними електростанціями України.

Активно розвивається «зелена енергетика», використання відновлювальних енергоресурсів.

Людський капітал. В області проживає близько 1,2 млн жителів (з урахуванням 54 тис. внутрішньо переміщених осіб), 504 тис. осіб – це економічно активне населення.

В області успішно функціонує обласна координаційна платформа для роботодавців та працівників «Rivne work hub» ініційована облдержадміністрацією з метою оперативного вирішення питань підготовки кваліфікованих кадрів відповідно до потреб місцевого бізнесу.

Завдяки платформі налагоджено дієву комунікацію з роботодавцями області, вносяться корективи до програм підготовки та перепідготовки кадрів, впроваджуються сучасні форми освітнього процесу, створено умови для перепідготовки кадрів. Першочергова увага приділяється підготовці робітничих кадрів.

З цією метою в області відкрито 31 сучасний навчально-практичних центрів, а також Центр професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості з п'ятьма навчальними відділеннями в населених пунктах центру, півдня та півночі Рівненщини.

Стратегією розвитку Рівненської області на період до 2027 року в якості ключових операційних цілей визначено створення сприятливих умов для розвитку бізнесу та стимулювання залучення інвестицій, в тому числі шляхом створення та розвитку прогресивних форм інституційного забезпечення

інвестиційної діяльності (промислово-технологічних зон, індустріальних та наукових парків, кластерів).

Для досягнення цих цілей в області реалізується Програма розвитку інвестиційної діяльності в Рівненській області на 2024 – 2027 роки (затверджена розпорядженням голови обласної державної адміністрації – начальника обласної військової адміністрації від 27.12.2023 № 702) метою якої є активізація та підвищення ефективності інвестиційної діяльності Рівненської області на основі професійного інституційного забезпечення, застосування системного підходу в просуванні наявного потенціалу та ефективного використання конкурентних переваг регіону, створення умов для зростання обсягів вітчизняних та іноземних інвестицій, підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки [8].

Заходами даної Програми передбачено щорічне фінансування заходів спрямованих на сприяння розвитку мережі індустріальних парків впродовж 2024 – 2027 років на загальну суму понад 1,5 млн гривень.

Завдяки системній співпраці органів регіональної влади та територіальних громад та залучених експертів (зокрема, програм міжнародної технічної допомоги), на території області визначено 27 земельних ділянок, придатних для створення та функціонування індустріальних парків (див. рис. 2.1).

Рис. 2.1. Земельні ділянки Рівненської області придатні під створення на їх території індустріальних парків

У рамках реалізації на Рівненщині Проекту USAID «Підвищення ефективності роботи і підзвітності органів місцевого самоврядування» («ГОВЕРЛА») здійснено формування та наповнення електронного каталогу відповідних даних на геопорталі (див. рис. 2.2).

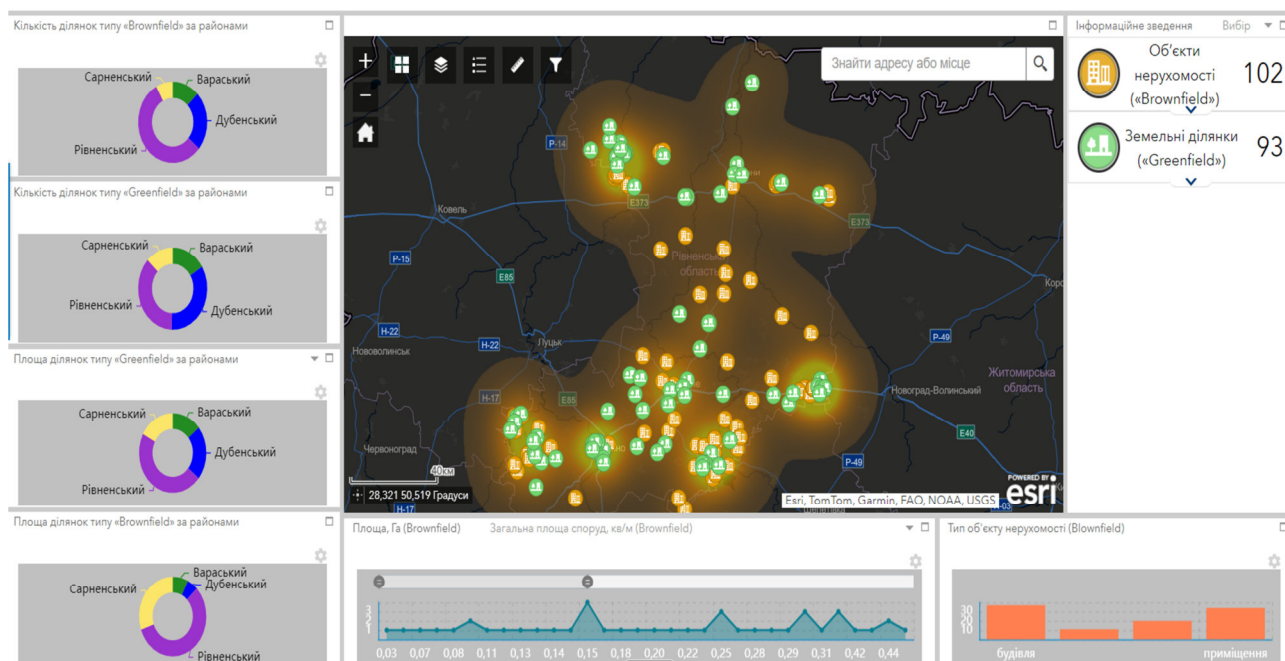

Рис. 2.2. Аналітичний портал Рівненської області

ГІС-система є сучасним та зручним цифровим інструментом. Він створений з метою візуалізації геопросторової інформації про регіон, що допоможе органам державної влади та місцевого самоврядування приймати ефективні та раціональні рішення. Використовувати дані порталу зможуть також потенційні інвестори та громадськість області.

Сформований геоportal дозволяє легко ідентифікувати географічне розміщення об'єктів та їх підпорядкування, здійснювати аналіз статистичних показників та представляти їх у вигляді таблиць, графіків, карт, супутникових знімків, звітів.

Наразі геоportal містить 20 дашбордів, а саме:

- доходи та видатки громад;
- інвестиційні пропозиції земельних ділянок та об'єктів нерухомості;
- внутрішньо переміщені особи;
- центри надання адміністративних послуг;
- об'єкти будівництва, управління багатоквартирними будинками та містобудівна документація;
- промисловий комплекс та транспортна інфраструктура;

- тваринництво та рослинництво;
- заклади освіти, культури, спорту та охорони здоров'я;
- пам'ятки культурної спадщини, молодіжні центри та простори;
- засоби масової інформації.

На дашборді «Інвестиційні пропозиції» розміщено пропозиції 93 земельних ділянок на території Рівненської області та 102 пропозиції об'єктів нерухомості, які є потенційно привабливими для інвесторів.

Така візуалізація геопросторової інформації про регіон та його територіальні громади сприяє прийняттю органами регіональної влади та місцевого самоврядування ефективних рішень, а потенційним інвесторам та діловим партнерам – дає можливість об'єктивно оцінити перспективи налагодження відповідної співпраці.

Зважаючи, що індустриальні парки є одним з найбільш ефективних каталізаторів економічного розвитку, в області налагоджується співпраця з громадами регіону, виробничниками, інвесторами, спеціалізованими установами.

2.2. Індустриальні парки Рівненської області як ефективні механізми прискорення соціально-економічного розвитку регіону

Індустриальний парк або промисловий парк – територія, виділена при плануванні для промислового розвитку. Метою створення таких парків є забезпечення підприємств спільною розвиненою інфраструктурою та забезпечення контролю над виробництвом та впливом на довкілля.

Одним з найбільш ефективних каталізаторів економічного розвитку регіону є формування мережі індустриальних парків. Станом на 01.12.2024 року на території Рівненської області створено та внесено до Реєстру індустриальних парків України чотири індустриальних парки, а саме:

- 1) індустриальний парк «Rivne industrial park»;
- 2) приватний індустриальний парк «Кроноспан Рівне»;

- 3) еко-індустріальний парк «HEMPY UA»;
- 4) приватний індустріальний парк «Форментор».

Індустріальний парк «Rivne industrial park» створений на території Малолюбашанської територіальної громади Рівненського району загальною площею 125 га (див. рис. 2.3). Ініціатором створення є Рівненська облдержадміністрація.

Рис. 2.3. Концептуальний дизайн Індустріального парку «Rivne industrial park»

Відповідно до концепції індустріальний парк створено на 40 років з метою забезпечення економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності Рівненщини та України в цілому, активізація інвестиційної діяльності, підвищення рівня зайнятості населення, розвиток сучасної виробничої та ринкової інфраструктури.

Земельна ділянка індустріального парку є комунальною власністю Малолюбашанської сілької ради та належить до земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

На вказану земельну ділянку затверджено проєкт землеустрою, проведено державну реєстрацію земельної ділянки у Державному земельному кадастрі та державну реєстрацію прав власності на неї.

Поруч з територією Індустріального парку на площі 20 га реалізується інвестиційний проєкт ТОВ «Теплоенерго Сервіс» з виробництва сонячної енергії.

Інженерно-транспортна інфраструктура індустріального парку передбачає:

- газопровід високого тиску діаметром 325 мм проходить уздовж автодороги Н25. Найближча точка підключення (газорозподільна станція) знаходиться на відстані 1500 м від майданчика забудови в селі Нова Любомирка;

- дві повітряні лінії електропередачі розташовані поруч з дорогою Н25. Дві трансформаторні підстанції можуть бути використані для потреб Індустріального парку «Rivne industrial park»: трансформаторна підстанція 110/10 кВ в селі Нова Любомирка на території ПАТ «Любомирський вапняно-силікатний завод» (2 км від майданчика забудови; потенційна потужність станції на території ПАТ «Любомирський вапняно-силікатний завод» – 16 + 10 МВт); трансформаторна підстанція в селі Олександрія (ПС 110/35/10 має 2 трансформатори по 6,3 МВт кожний);

- інфраструктура водопостачання відсутня, тому має бути побудований комплекс свердловин (джерело води) із водоочисною станцією;

- наявна лише малопотужна лінія каналізації, існуюча інфраструктура недостатня для підключення Індустріального парку;

- для забезпечення відповідного функціонування Індустріального парку має бути забезпечена відповідна інфраструктура – внутрішні дороги, пішохідні ділянки та місця для паркування.

На території Індустріального парку планується розмістити та облаштувати нові об'єкти у сферах: деревообробна та меблева промисловість, виробництво будівельних і теплоізоляційних матеріалів, машинобудування, переробка вторинних ресурсів.

Фінансування створення та функціонування Індустріального парку здійснюватиметься за рахунок коштів місцевого та обласного бюджетів,

державного бюджету, коштів приватних інвесторів, кредитних та запозичених коштів, грантових коштів та міжнародної технічної допомоги.

Реалізація проєкту зі створення Індустріального парку формуватиме сприятливий інвестиційний клімат, підвищить рівень інноваційної та інвестиційної спроможності регіону, створить близько 1750 нових робочих місць.

Успішний розвиток Індустріального парку забезпечить залучення понад 200 млн дол. США інвестицій в будівництво об'єктів інфраструктури Індустріального парку та майже 244 млн дол. США – у технологічні лінії виробництв, щорічний обсяг надходжень податку з доходів фізичних осіб, зайнятих на території Індустріального парку – 50 млн гривень.

Приватний індустріальний парк «Кроноспан Рівне» створений на території Городоцької сільської ради Рівненського району загальною площею 85 га (див. рис. 2.4). Ініціатором створення є ТОВ «Кроноспан Рівне».

Рис. 2.4. Концептуальний дизайн індустріального парку «Кроноспан Рівне»

Відповідно до концепції індустріальний парк створено на 50 років.

Земельна ділянка індустріального парку належить до земель промисловості.

Інженерно-транспортна інфраструктура Індустріального парку передбачас:

- спорудження трансформаторних підстанцій (ТП-10кВ), прокладання КЛ 10 КВ;
- будівництво газарозподільної станції (пропускна здатність до 20 000м³/год) та підключення до існуючих мереж високого тиску;
- будівництво розгалуження водоводу Д 160 мм та будівництво кільцевої системи водопостачання на території Індустріального парку;
- влаштування двох незалежних гілок напірної каналізації, будівництво КНС та підключення до мережі.

На території Індустріального парку розміщено та облаштовано нові об'єкти у сферах: деревообробної, меблевої промисловостей, складського господарства.

Фінансування створення та функціонування Індустріального парку здійснюється ініціатором створення ТОВ «Кроноспан Рівне», керуючою компанією та учасниками Індустріального парку.

Загальний розмір інвестицій у завод становить більше 560 млн євро. Попри війну компанія продовжує інвестувати у нові виробництва.

ТОВ «Кроноспан» – перше підприємство в області, яке заключило контракт на імпорту електроенергії в обсязі 6 МВт.

Однак згодом, керуючій компанії довелося перебудувати всю енергоінфраструктуру парку «Кроноспан Рівне», інвестувавши: у нові енергомережі – 400 млн гривень, нову підстанцію – 260 млн гривень, газову генерацію на 10 МВт – 250 млн гривень. Ця сума еквівалентна інвестиціям у проєкт нової меблевої фабрики. Проте, ці інвестиції дали змогу перейти з 2-го класу напруги до 1-го, але уніфікація тарифів може призвести до збільшення витрат на понад 100 млн гривень щорічно. Якщо класи промислових споживачів будуть об'єднані, можуть бути зірвані не тільки плани з будівництва нових виробництв, а й поставлені під сумнів уже реалізовані інвестпроєкти.

Реалізація проєкту зі створення Індустріального парку сприяє розвитку малого та середнього бізнесу, реалізації потенціалу імпортозаміщення, зростанню обсягу інвестицій у регіоні, створенню нових робочих місць, зниженню диспропорцій в розвитку регіонів, створення близько 2000 нових робочих місць.

Підприємство «Кроноспан Рівне» є одним із провідних деревообробних підприємств України та одним із ініціаторів створення в області меблевого кластеру.

Таким чином, на території індустріального парку виділено приміщення під деревообробно-меблевий кластер для виробників меблів, модульних будинків та будівельних конструкцій з дерева.

Еко-Індустріальний парк «HEMPY UA» створений на території Привільненської сільської ради Дубенського району площею 42,9 га (див. рис. 2.5). Ініціатором створення є Привільненська сільська рада, керуючою компанією – ТзОВ «ХЕМПІ ЮА».

Рис. 2.5. Концептуальний дизайн індустріального парку «HEMPY UA»

Відповідно до концепції індустріальний парк створено на 49 років з метою розвитку промислових аграрних культур, просування технології вирощування енергетичних культур, впровадження сучасних технологій,

створення робочих місць і нових професій, здійснення науково-дослідної та проєктної діяльності, розробка інноваційних продуктів тощо

Земельна ділянка індустріального парку є комунальною власністю Привільненської сільської ради та належить до земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

На земельну ділянку Індустріального парку площею виготовлено Детальний план території.

Інженерно-транспортна інфраструктура індустріального парку передбачає:

- наявна потужність електричного забезпечення з підстанції на відстані 600 м – 2,5 МВт, по території самої ділянки для індустріального парку вже проходить лінія електрозабезпечення напругою 1,1 кВт;
- отримання води передбачається через забір з потужного водоносного горизонту – будівництво свердловин;
- забезпечення опалення на перших етапах освоєння планується за рахунок облаштування твердопаливних котлів;
- будівництво дороги до індустріального парку вже передбачено існуючим планом розвитку об'єднаної територіальної громади не залежно від створення індустріального парку;
- на відстані 1,2 км від земельної ділянки індустріального парку проходить автомобільна дорога стратегічного, європейського значення Е40 Львів – Київ – Полтава – Харків.

На території Індустріального парку планується розмістити та облаштувати нові об'єкти у сферах: переробки вторинних ресурсів, виробництва продуктів харчування, текстильної легкої промисловості, будівельних, меблевих матеріалів тощо.

Фінансування створення та функціонування Індустріального парку здійснюватиметься керуючою компанією, учасниками (резидентами) Індустріального парку та приватними інвесторами. Також керуючою компанією

заплановано залучення кредитних коштів, грантів та інших джерел не заборонених законодавством.

Реалізація проєкту зі створення Індустріального парку формуватиме сприятливий інвестиційний клімат, підвищить рівень інноваційної та інвестиційної спроможності регіону, створить близько 1,4 тис. нових робочих місць.

Успішний розвиток Індустріального парку забезпечить залучення понад 119 млн євро інвестицій в будівництво об'єктів інфраструктури Індустріального парку та понад 95,9 млн євро – у технологічні лінії виробництв, збільшення обсягів виробництва від 200 видів нових продуктів та від 5 нових галузей.

Індустріальний парк «ФОРМЕНТОР» загальною площею 28,1 га створено на території Великоомелянської територіальної громади (див. рис. 2.6). Ініціатором створення є ТзОВ «ФОРМЕНТОР».

Рис. 2.6. Концептуальний дизайн індустріального парку «ФОРМЕНТОР»

Відповідно до концепції індустріальний парк створено на 50 років з метою забезпечення економічного розвитку, залучення національних та міжнародних інвестицій, підвищення конкурентоспроможності регіону, активізація інноваційно-інвестиційної та експортної діяльності, створення нових робочих місць, забезпечення сталого розвитку регіону

Земельна ділянка індустріального парку є приватною власністю та належить до земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

Заплановані сфери діяльності Індустріального парку – науково-технічної діяльності, переробної промисловості; виробництва альтернативної енергетики; ІТ та телекомунікації; переробки промислових та побутових відходів (крім захоронення відходів).

Інженерно-транспортна інфраструктура індустріального парку передбачає:

- електропостачання передбачається здійснювати від запроєктованої ПС-110/35/10 кВ, живлення якої передбачається здійснювати від існуючої повітряної лінії потужністю 110 кВ, яка проходить по території індустріального парку, та проєктної ЛП від ПС-35/10 кВ «Ільпін» № 83;
- водопостачання планується забезпечити за рахунок влаштування нової системи господарчо-питного та протипожежного водопостачання;
- водовідведення передбачається здійснювати за рахунок проєктування нової системи господарчо-побутової та виробничої каналізації;
- поблизу території Індустріального парку проходять гілки магістрального газопроводу. Забезпечення опалення здійснюватиметься після урахування інвестиційних намірів ініціатора Індустріального парку та отримання технічних умов на інженерне забезпечення від учасників та резидентів Індустріального парку;
- земельна ділянка Індустріального парку розташована вздовж автомобільної дороги М-06 «Київ – Чоп»;
- найближча існуюча житлова забудова знаходиться на відстані більше одного кілометра.

Фінансування створення та функціонування Індустріального парку здійснюватиметься за рахунок коштів державного бюджету, ініціатора та

керуючої компанії, приватних інвестицій та інших джерел не заборонених законодавством.

Успішний розвиток Індустріального парку забезпечить залучення понад 1,6 млрд гривень інвестицій в будівництво об'єктів інфраструктури та забезпечить створення близько 1400 нових робочих місць.

Наразі, на території Рівненської області діючим є лише один індустріальний парк – «Кроноспан Рівне».

Враховуючи концепції створених в регіоні індустріальних парків та за умови, що всі вони стануть діючими, прогнольні результати їхньої діяльності через п'ять років представлені у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Прогнольні результати діяльності індустріальних парків на території регіону

	Найменування індустріальних парків Рівненської області							
	«Форментор»		«HEMPY UA»		«Кроноспан Рівне»		«ІПРО»	
	2026 рік	2030 рік	2026 рік	2030 рік	2024 рік	2030 рік	2026 рік	2030 рік
Загальний обсяг інвестицій, млн євро	38,5		235,0		450,0		420,0	
Кількість створених робочих місць, одиниць	150	1400	300	2400	300	2400	200	1750
Всього сплачених податків та зборів, млн гривень	81,2	272,3	57,8	318,6	44,6	302,5	50,0	162,8

Таким чином, за умови ефективної та продуктивної діяльності мережі наразі створених індустріальних парків, в регіоні можливо буде впродовж наступних п'яти років залучити понад 1,15 млрд євро інвестицій, створити щонайменше 7950 нових робочих місць та забезпечити вже в перший рік діяльності наповнення бюджету області в сумі близько 233,6 млн гривень.

Індустріальні парки є важливим інструментом для диверсифікації економіки Рівненської області та підвищення її конкурентоспроможності. Завдяки своїм природним ресурсам, індустріальним традиціям та географічному розташуванню, регіон має значний потенціал для створення успішних індустріальних парків. Проте, для досягнення цієї мети необхідно подолати ряд бар'єрів та забезпечити активну підтримку з боку держави та місцевого самоврядування.

2.3. Кластери Рівненської області як ключові елементи регіонального розвитку

Кластери, як форми організації виробництва, стають все більш популярними у світі, і Рівненська область не є винятком. Цей регіон має значний потенціал для розвитку кластерів завдяки своїм природним ресурсам, індустріальним традиціям та географічному розташуванню.

В Рівненській області створено кластери в деревообробній, харчовій, молочній, екологічній та ІТ-сферах.

У 2019 році за ініціативою Рівненської облдержадміністрації та за підтримки Української асоціації меблевиків створено меблевий кластер Рівненської області на основі деревообробної та меблевої промисловостей, що дозволить забезпечити ефективне використання виробничого, ресурсного і трудового потенціалу цих галузей та дасть можливість випускати високоякісну продукцію з високою доданою вартістю аби не бути лише сировинним придатком.

До складу кластеру увійшли провідні деревообробно-меблеві підприємства області, в тому числі з іноземними інвестиціями.

Меблевий кластер охоплює такі сфери діяльності: деревообробна, меблева, швейна, а також сфери дизайну й логістики.

Меблевики та деревообробники області є одними із найбільших та найсучасніших виробників відповідної продукції в Україні.

Зокрема, підприємства регіону забезпечують 62 відсотки загальноукраїнського виробництва фанери, 43 відсотки – деревостружкових плит, 72 відсотки – окремих видів меблів (дивани, що трансформуються в ліжка).

У структурі експорту з області питома вага деревообробної та меблевої промисловості становить 33 відсотки.

На цих підприємствах працюють тисячі мешканців регіону – загалом 16 відсотків загальної кількості штатних працівників промислового комплексу Рівненщини.

Завдяки ефективній співпраці інвесторів, органів виконавчої влади та громад в області в умовах воєнного стану реалізовується ряд масштабних інвестиційних проєктів, в першу чергу на підприємствах меблевого кластеру.

Це дало можливість за 2019 – 2023 роки підприємствами деревообробної та меблевої промисловостей інвестувати понад 450 млн євро.

Рівненський меблевий кластер – це регіональне об'єднання лісогосподарських, деревообробних та меблевих підприємств, виробників будівельних конструкцій, вікон, дверей. Вони разом виробляють та експортують конкурентоздатну продукцію з високою доданою вартістю. Разом розвивають профільні індустріальні парки, створюють нові робочі місця, виробляють товари, які продаються у всьому світі компаніями IKEA, JYSK, XXLUZ та іншими.

У квітні 2024 року на базі Науково-виробничої фірми «Продекологія» створено екологічний кластер. Наразі до об'єднання увійшли 4 підприємства, а також Національний університет водного господарства та природокористування.

НВФ «Продекологія» щороку розвивається, розробляє новітнє технологічне обладнання та попри війну експортує свою продукцію у понад 50 країн світу. Підприємство активно займається проєктуванням та виготовленням сепараторів – апаратів, що розподіляють суміші, у тому числі й полімерів. Прилади застосовуються майже у 60 галузях промисловості.

А нині науково-виробнича фірма згуртовує навколо себе підприємства екологічного спрямування для досягнення спільних цілей, таких як:

- зменшення негативного впливу на довкілля: скорочення викидів шкідливих речовин, раціональне використання природних ресурсів, утилізація відходів;
- розвиток нових технологій: створення та впровадження інноваційних рішень у сфері екології, енергоефективності, відновлюваної енергетики;
- створення нових робочих місць: розвиток екологічно орієнтованих підприємств сприяє створенню нових робочих місць та підвищенню рівня зайнятості населення;
- підвищення конкурентоспроможності регіону: розвиток екологічного кластеру робить регіон більш привабливим для інвесторів та сприяє його економічному зростанню.

Розвиток екологічного кластеру на Рівненщині – це важливий крок для забезпечення сталого розвитку регіону, покращення екологічної ситуації та підвищення якості життя населення. Завдяки спільним зусиллям усіх зацікавлених сторін можна досягти значних успіхів у розвитку наукових досліджень у сфері екологічної безпеки та переробки відходів.

Для розвитку ІТ-індустрії у 2019 році було створено ІТ-кластер Рівненської області з метою розбудови сприятливого середовища для подальшого розвитку ІТ-спільноти в Рівному.

Наразі, це об'єднання 12 рівненських ІТ-компаній, навчальних закладів та партнерів, які працюють в ІТ-сфері. Представники кластера долучаються до різноманітних міських ініціатив, організовують зустрічі, форуми, конференції.

В даний час, ІТ -кластер представляє інтереси більше 50 відсотків фахівців галузі.

Основними цілями діяльності кластеру є:

- створення в місті Рівне необхідних умов для розвитку галузі інформаційних технологій, як однієї із стратегічних напрямків міста;
- підвищення рівня знань англійської мови серед молоді;

- покращення рівня викладання ІТ-спеціальностей в університетах та приватних ІТ-школах та курсах;
- підвищення рівня Soft skills (комунікаційних навичок) серед майбутніх та існуючих ІТ-спеціалістів;
- формування позитивного бренду Rivne It Cluster;
- формування сервісів для учасників кластеру.

Основними завдання діяльності кластеру є:

1. Створення сприятливих умов для роботи та розвитку ІТ-спеціалістів у Рівненській області.
2. Покращення інвестиційного клімату.
3. Розвиток регіональної інфраструктури..
4. Розвиток освіти та сприяння розвитку талантів шляхом створення комфортних умов праці та підтримки підприємницьких ініціатив.

Створюючи успішне ІТ-середовище, кластер має на меті залучити та утримати кваліфікованих спеціалістів, сприяючи загальному зростанню Рівненської області. Регіон стикається зі значною проблемою відтоку молоді до великих міст для отримання освіти, причому багато хто не повертається після завершення навчання.

Вирішення цієї проблеми є невід'ємною частиною місії кластера, яка полягає у створенні середовища, що заохочує талановитих людей залишатися та робити внесок у місцеву ІТ-спільноту та регіональний розвиток.

Завдяки стратегічним ініціативам кластер прагне створити стійкий фундамент для ІТ-сектору, сприяючи інноваціям, співпраці та економічній активності в регіоні.

У 2017 році в рамках реалізації проєкту «Сімейні молочні ферми» за підтримки ТзОВ «Укрмілкінвест» та за ініціативи кластеру «Натуральне молоко» на Рівненщині було створено регіональний молочний кластер, метою якого стало створення кооперативів на базі сімейних молочних ферм.

Саме завдяки їхньому сприянню селянам було надано матеріальну допомогу у купівлі великої рогатої худоби, а ще – необхідного технічного

обладнання. Також було облаштовано приміщення і здійснено необхідний технологічний супровід проєкту.

На даний час молочний кластер у Рівненському регіоні включає:

- 1) ветеринарний центр із можливістю обслуговувати понад 2000 голів великої рогатої худоби;
- 2) консультаційно-навчальний центр;
- 3) нетельне господарство – потужністю вирощування 100 голів на рік;
- 4) промислова ферма із земельним банком близько 1900 га землі та дійним поголів'ям понад 700 голів великої рогатої худоби;
- 5) кормоцентр потужністю 30 тонн кормів на місяць, завдяки якому забезпечується годівля великої рогатої худоби учасників проєкту, що знаходиться в 300 км зоні від промислової ферми;
- 6) 24 сімейні молочні ферми в кластері (340 голів великої рогатої худоби);
- 7) діючий цех із переробки молока (виготовлення крафтових сирів, кисломолочної продукції).

Сімейні фермерські господарства мають можливість скористатися державною підтримкою, зокрема:

- спеціальною бюджетною дотацією за утримання корів усіх напрямів продуктивності;
- частковим відшкодуванням вартості закуплених для подальшого відтворення племінних тварин.

Регіональний кластер має позитивний економічно-соціальний ефект на розвиток території. Кластер об'єднує сімейні ферми та місцеві переробні підприємства, навколо них створюється відповідна інфраструктура та логістика. Спільні зусилля усіх причетних значно стимулюють молочний бізнес, а відтак й економіку території [48].

У грудні цього року в області створено харчовий кластер, який наразі перебуває на етапі розбудови та має за мету об'єднання виробників сільськогосподарської продукції, переробні підприємства, наукові установи та логістичні компанії, створюючи ефективний ланцюжок доданої вартості.

Створення харчового кластеру на Рівненщині є перспективним напрямком розвитку регіону. Об'єднання зусиль виробників, переробників та інших зацікавлених сторін дозволить створити ефективну систему виробництва та збуту якісної харчової продукції, що відповідає найвищим стандартам.

Висновки до розділу 2

З метою підвищення інвестиційної активності регіонів та забезпечення їх конкурентоспроможності у економічно розвинутих країнах і країнах, що розвиваються, використовуються різні територіально-організаційні механізми стимулювання розвитку окремих територій. Україна теж має певний досвід таких механізмів у формі спеціальних економічних зон, територій пріоритетного розвитку, технопарків та інші.

Розвиток індустріальних парків, кластерів та регіональна підтримка цих ініціатив є ключовими факторами для модернізації економіки та підвищення конкурентоспроможності регіонів.

Для успішного розвитку індустріальних парків та кластерів на території Рівненщини та України в цілому необхідно забезпечити наступні умови:

1. Сприятливе законодавче середовище: прості та зрозумілі правила для ведення бізнесу, податкові пільги, доступ до фінансування.
2. Розвинена інфраструктура: наявність якісної транспортної, енергетичної та комунікаційної інфраструктури.
3. Кваліфіковані кадри: наявність достатньої кількості кваліфікованих кадрів для роботи на підприємствах кластерів та індустріальних парків.
4. Підтримка з боку держави та місцевого самоврядування: фінансова підтримка, сприяння у вирішенні бюрократичних перешкод, маркетингова підтримка.

Активізувати розвиток індустріальних парків в Україні можливо за умови ефективного використання як інструментів стимулювання розвитку

безпосередньо індустріальних парків, так і інструментів державної підтримки розвитку підприємництва на їх території.

Розвиток індустріальних парків та кластерів є стратегічно важливим напрямом для розвитку економіки України. За умови створення сприятливих умов та активної участі держави, бізнесу та громадськості, цей підхід може стати потужним інструментом для модернізації промисловості, створення нових робочих місць та підвищення якості життя населення.

РОЗДІЛ 3.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ ТА КЛАСТЕРІВ В УКРАЇНІ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ КАТАЛІЗАТОР ЕКОНОМІЧНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

3.1. Перспективи розвитку індустриальних парків України

Індустриальні парки стають все більш важливим фактором розвитку української економіки. Вони об'єднують виробничі підприємства, надаючи їм інфраструктуру, логістичні послуги та інші переваги, що сприяє зростанню їхньої конкурентоспроможності.

Як би не було дивно, але саме війна спонукала до дуже бурхливого розвитку процесу створення індустриальних парків.

У березні 2022 року виникло півтори тисячі потенційних резидентів індустриальних парків одноомментно. Це релоковані підприємства, які почали хаотично шукати майданчики в Західній і Центральній Україні.

Поясненням цього, є те, що до війни дійсно не було жодних реальних стимулів, преференцій – жодної допомоги від держави. І не було в потенційних резидентів якоїсь зацікавленості розміщатися в індустриальних парках. В той час, коли:

1. У 2022 році був прийнятий величезний пакет стимулів.
2. У 2024 році вперше за всі роки держава виділила 1 млрд грн на розвиток індустриальних парків у вигляді стимулів, преференцій та іншого.
3. Були прийняті податкові стимули, з'явилися програми компенсації витрат на електрику та мала система розподілу, яка допоможе індустриальним паркам із мережами.

4. Нарешті з'явилися мережеві керуючі компанії, які почали не просто приходити й формально називатися керуючими компаніями, а які почали розвивати ці індустріальні парки [17].

Якщо державна та регіональна політика й на далі буде зосереджена на розвитку мережі індустріальних парків, то в перспективі спостерігатиметься наступна тенденція:

1. Зменшення в ініціативах комунальних парків та збільшення приватних (з 30 відсотків на 70 відсотків).

2. Не буде парків з «мертвою» перспективою, майже всі парки, що реєструватимуться в останні 2 роки матимуть інвесторів /резидентів/ керуючі компанії. Це означає, що всі парки що реєструються останній час вже розуміють як рухатися та куди, в них вже є інвестиції, потенційні резиденти, або активні керуючі компанії.

3. Половина парків створюватимуть майбутні «якірні» учасники з інвестиціями та потужними можливостями до розвитку. Найбільш часто останнім часом самі потенційні «якірні» учасники і виступають в якості ініціаторів індустріального парку. І починають інвестувати часто ще до реєстрації індустріального парку.

4. Зменшення собівартості будівництва та збільшення ставок оренди та продажу скорочують стоки окупності проєктів. А це приваблює вже незалежних інвесторів, які вкладають свої гроші в очікуванні швидкої окупності. Враховуючи те, що інші сектори нерухомості практично «лежать», то для багатьох альтернатива вкластися в промислову нерухомість є більш привабливою.

5. Досі багато запитів від релокованих підприємств, які шукають собі місця в індустріальному парку для побудови своїх заводів. До війни такого запиту майже не було. Зараз цей попит оцінюється в десятки зацікавлених.

6. Багато іноземних компаній з сфери будівельних матеріалів шукають собі ділянки для будівництва заводів. Вони розраховують на майбутнє відновлення, яке створить великий попит на будівельні матеріали.

7. Попит з боку малого та середнього бізнесу, який бере мало, але платить багато. Створення в рамках індустріального парку форматів Light Industry Box дає можливість забезпечити малий та середній бізнес якісною пропозицією в індустріальному парку.

8. Поява запитів на покупку готових індустріальних парків, і, як слідство – поява запиту на створення індустріальних парків для спекуляцій.

9. Створення преференцій та програм підтримки від держави, виділення на розвиток коштів в бюджеті, яких не було до війни створюють додаткову привабливість для всіх учасників цього ринку.

Тому, з впевненістю можна сказати, що кількість нарешті починає переходити в якість.

Водночас, з метою розвитку такої форми організації інноваційного розвитку як індустріальний парк, необхідно забезпечити:

1) істотне поліпшення інвестиційного клімату. Без цього не варто очікувати великих інвестицій;

2) зупинити економічний спад та забезпечити стабілізацію державного бюджету, який міг би собі дозволити надавати преференції індустріальним паркам;

3) продовжити процеси децентралізації, щоб підвищити мотивацію місцевих органів до співпраці з бізнесом;

4) внести відповідні законодавчі корективи до Закону України «Про індустріальні парки» з метою регулювання проблемних питань;

5) покращити інноваційну інфраструктуру, в тому числі шляхом залучення міжнародних організацій;

6) залучити дієві механізми формування необхідної інфраструктури (наприклад, державно-приватне партнерство);

7) забезпечити моніторинг та оцінку промислових парків, в тому числі екологічні наслідки діяльності учасників парків;

8) полегшити доступ до пільгових кредитів на впровадження інноваційних технологій, особливо енергозберігаючих;

9) продовжити боротьбу з корупцією та спростити процедуру створення індустріальних парків [63].

Якщо ефективно впроваджувати преференції у процесі створення індустріальних парків, то за кількістю індустріальних парків Україна може невдовзі наздогнати Польщу, а їх керуючим компаніям надаватимуть державне кредитування за програмою «5-7-9» [20].

Крім цього, незабаром може розширитися мережа і еко-індустріальних парків, як наслідок реалізації відповідного законодавства. Оскільки, здійснюється ухвалення законопроекту № 12117 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення функціонування індустріальних парків». Він чітко розмежовує функції всіх суб'єктів індустріального парку, розширює види діяльності учасників індустріального парку та перелік об'єктів, які можуть у ньому розміщуватись.

Зокрема, йдеться про можливість власної генерації електроенергії та інших об'єктів альтернативної енергетики. Також пропонується дозволити зведення в межах індустріального парку інших об'єктів, крім промислових: навчальних центрів, закладів громадського харчування та іншої допоміжної інфраструктури.

Законопроектом передбачено впровадження також поняття еко-індустріального парку, удосконалення процедури вибору керуючої компанії індустріального парку, надання їй можливості скористатись державною програмою доступних кредитів «5-7-9» тощо.

Серед стимулів, які Україна готова запропонувати для створення якомога більшої кількості індустріальних парків, є і митні, і податкові послаблення. Також досить ефективним стимулом для міжнародних інвесторів у індустріальні парки може бути страхування воєнних ризиків [28].

На думку вчених, реалізація комплексу вищезазначених преференцій уже в середньостроковій перспективі сприятиме створенню до 100 індустріальних парків у всіх регіонах України, в які може бути залучено понад 10 млрд дол. США внутрішніх та іноземних інвестицій.

Так, Західний регіон має значний потенціал відкриття індустріальних парків, що об'єднуюватимуть підприємства деревообробної, меблевої, целюлозно-паперової галузей в умовах дії мораторію на експорт необробленої деревини і належного упорядкування внутрішнього ринку лісоматеріалів.

На Причорноморському напрямку індустріальні парки можуть дати поштовх відродженню вітчизняного суднобудування. У Подільському регіоні індустріальні парки можуть стати каталізатором розвитку харчової промисловості України. В центральних-східних областях індустріальні парки дозволять залучити необхідний обсяг інвестицій для відродження вітчизняного вагонобудування, аерокосмічної галузі, металургійного сектору тощо.

Шлях, який мають пройти громади під час відбору земельних ділянок, отримання технічних умов, підведення комунікацій для роботи індустріальних парків є дуже складним. Однак, на думку експертів економічний ефект від створення індустріального парку становить: на 1 гектарі індустріального парку можна створити 50 робочих місць, а 1 дол. США інвестицій в інфраструктуру генерує додаткових 19 дол. США податків та платежів протягом найближчих 5 років. Щорічний дохід учасників індустріальних парків становить приблизно 7 – 10 млн дол. США на гектар, що робить індустріальні парки справжніми локомотивами економіки.

На думку науковців, у найближчі роки прогнозується створення близько 200 індустріальних парків у всіх регіонах України.

Крім того, у результаті системного створення індустріальних парків у регіонах України в найближчі роки планується залучити щонайменше 8 млрд дол. США інвестицій та створити не менше 300 тис. нових робочих місць, з яких близько 2,5 млрд дол. США інвестицій та близько 40 тис. нових робочих місць – у рамках 10 пілотних індустріальних парків зі статусом національного проєкту.

Таким чином, індустріальні парки є порівняно новим та одночасно перспективним видом спеціальних економічних зон в Україні. Його переваги полягають у можливості підвищення інституційної активності певних

територій, створенні регіональних точок зростання, проведенні структурної перебудови економіки, створенні нових робочих місць, «очищенні» міст від промислового виробництва.

3.2. Імплементация міжнародного досвіду створення та функціонування індустріальних парків та кластерів

Індустріальні парки – це спеціальні промислові території, як правило, з підготовленою інженерно-транспортною інфраструктурою, набором необхідних сервісів, спрощеними регуляторними процедурами та пакетом інвестиційних стимулів для виробничих та науково-дослідних підприємств. Це перевірений часом і міжнародним досвідом механізм індустріалізації економіки, залучення інвестицій, збільшення зайнятості населення, збалансованого регіонального розвитку, підтримки місцевих виробників, сприяння малому та середньому підприємництву.

Концепція першого індустріального парку сформована в 1896 року англійським фінансистом Ернестом Холі, який придбав 10 га землі вздовж Манчестерського морського каналу й започаткував на цій території перший у світі індустріальний парк – Траффорд парк (Trafford Park). У 1910 році Генрі Форд, засновник «Ford Motor Company», розмістив саме тут свій перший автомобільний завод у Європі.

Бурхливий розвиток індустріальних парків припадає на 30-і роки ХХ століття за рахунок проведення реформування регіональної політики у напрямі децентралізації, а другий виток розвитку індустріальних парків у Великій Британії спостерігався у 60-х роках у межах програми розвитку кризових відсталих районів країни. Це привело до того, що кількість індустріальних парків зросла до 60.

Третім потужним драйвером розвитку індустріальних парків у Великій Британії стала проблема перенасиченості робочою силою м. Лондона, що спонукало до будівництва нового міста Мілтон-Кейнс та відкриття нових

індустріальних парків для активізації промисловості та залучення робочої сили у цю місцевість.

Тобто, як доводить досвід Великої Британії, розвиток індустріальних парків може бути використаний для вирішення різнополярних проблем соціально-економічного розвитку, серед яких розвиток промисловості, активізація економіки депресивних територій, переміщення робочої сили тощо.

Трошки згодом у 1907 році індустріальний парк було засновано у США поблизу міста Чикаго. У США нині функціонує понад 400 індустріальних парків.

У середині минулого сторіччя поширення ідеї розвитку індустріальних парків отримав новий імпульс із відкриттям їх у Сінгапурі у 1951 році, а згодом у всіх країнах Азійських Тигрів [18].

Серед європейських країн, що стояли у витоків розвитку індустріальних парків, потрібно відзначити Німеччину, у якій перший парк Euro-Industriepark Munchen було створено у 1963 року.

Це стало поштовхом для активного розвитку індустріальних парків по всій території країни. Основним імпульсом для розвитку стало залучення інвестиційних державних ресурсів.

Незважаючи на більш ніж 100-річну історію, індустріальні парки як інструмент економічного розвитку корисні і в сучасному світі. Станом на сьогодні у світі функціонує 15 тис. індустріальних парків. Вони стали фактором прискореного економічного розвитку Західної Європи та США 50 – 100 років тому, країн Азії 30 – 50 років тому, країн Східної Європи та інших успішних сусідів, таких як Туреччина, 10 – 20 років тому.

Активність розвитку індустріальних парків по всьому світу отримала на початку цього століття. Так, прикладами можуть бути індустріальні парки Туреччини, де за останні 20 років відкрито понад 350 індустріальних парків, у яких сьогодні працюють 7 тисяч компаній і працевлаштовано 2,5 млн співробітників.

Туреччина пішла в географічну експансію і створила індустріальні парки у понад 12-ти країнах: Єгипет, Болгарія, Угорщина, Азербайджан, Узбекистан, Румунія, Саудівська Аравія, Іран. Індустріальні парки стали важливим інструментом залучення прямих іноземних інвестицій у Туреччину. За період 1995 – 2017 років понад 80 відсотків прямих іноземних інвестицій в країні були зосереджені саме в них.

Як наслідок, ВВП і експорт країни за цей час зросли більше ніж у три рази. Цікавий факт, що у 2013 році Туреччина, яка до цього десятиріччями була боржником Міжнародного валютного фонду, повернула цій організації останній транш, виплативши всі борги.

Серед преференцій, які турецька влада надає резидентам, це дисконт на сплату єдиного соціального внеску — до 35 відсотків від розміру інвестицій протягом перших 10 років роботи, а також надає безкоштовно ділянки під виробничі потреби в індустріальних парках. А заробітна плата працівників та допоміжного персоналу, зайнятих у технопарках, звільняється від усіх податків.

Індустріальні парки в Німеччині розташовуються по всій її території, їхня головна відмінність полягала в площі їх розташування. Так, якщо у конкретній землі густозаселена територія та наявні незначні посівні сільськогосподарські площі, тоді розміри індустріальних парків для розміщення технологічного устаткування були меншими [59].

У Німеччині наразі успішно функціонують близько 200 індустріальних парків, більшість яких трансформовано в еко-індустріальні парки, які стали осередками інновацій і сталого розвитку. Наприклад, Франкфуртський індустріальний парк «Höchst» живиться від відновлюваних джерел енергії, багато парків надають компаніям лабораторії для досліджень і розробок, що стимулює розвиток нових технологій, податкові пільги та гранти дозволяють Німеччині залучати інвесторів і розвивати високотехнологічні галузі.

У Китаї перші індустріальні парки створили ще в 1980-ті роки. Наразі їх 375, там акумулюється близько 25 відсотків всіх прямих іноземних інвестицій.

У свою чергу, парки дають Китаю приблизно 15 відсотків товарного експорту і понад 4 млн робочих місць.

Вагомим стимулом для резидентів індустріальних парків є звільнення від сплати ПДВ, надання безстрокової знижки 50 відсотків при сплаті податку на прибуток. Це знижує витрати інвестора на запуск виробництва, полегшує старт його бізнесу. Водночас, Китай для надання стимулів вимагає, щоб не менше 50 – 80 відсотків продукції, яку виготовляє резидент індустріального парку, експортувалося надалі.

У Південній Кореї діють 1200 індустріальних парків. Вони забезпечують 80 відсотків національного експорту, 70 відсотків промислового виробництва і 50 відсотків зайнятості в промисловості. Держава забезпечує звільнення від сплати ПДВ резидентами парків, надає нижчу ставку орендної плати за землю.

В Польщі станом на сьогодні на території 14 спеціальних економічних зон (СЕЗ) функціонує 77 індустріальних та технологічних парків [58].

Варто відмітити, що перша спеціальна економічна зона в Польщі була створена в 1995 році (Mieles SEZ). Передумовами її створення були: безробіття в регіоні на рівні 20 відсотків та надлишок виробничих фондів реорганізованого підприємства PZL Mieles. Вже у 2001 році це дозволило створити більше 5,6 тис. робочих місць, число яких сьогодні зросло до 20 тисяч.

Всі інші польські СЕЗ були засновані у другій половині 1990-х років, завдяки чому протягом наступних 10 років реальний ВВП країни зріс на 50 відсотків, а експорт збільшився майже втричі. Загальна кількість створених робочих місць в СЕЗ досягла 186 тис. При цьому в парки було інвестовано понад 20 млрд євро.

Водночас, в Польщі виробники в індустріальних парках, розташованих в СЕЗ, можуть отримати звільнення від сплати корпоративного податку або податку на доходи фізичних осіб, часткове звільнення від податку на майно. Існує підтримка створення нових робочих місць – розмір залежить від проєкту та може сягати 15,6 тис. злотих (4 тис. дол. США) за одне робоче місце. Також

існує підтримка навчальних програм, спрямованих на підвищення кваліфікації персоналу – максимальна сума компенсації 70 відсотків.

Польща використовує такі стимули, як зменшення податку на прибуток в залежності від розміру інвестицій в індустріальні парки, відрахування знижуються на 15 – 50 відсотків (залежно від регіону, сфери діяльності і т.д.).

Однак, для отримання стимулів інвестор повинен вкласти в проєкт не менш за 100 тис. євро, до того ж 100 відсотків цієї суми повинно використовуватися на покупку нового обладнання [34].

У Чехії виробники в індустріальних парках за різними програмами можуть отримати звільнення від сплати корпоративного податку на строк до 10 років та на 5 років звільнення від податку на майно. Крім того, держава надає гранти до 300 тис. крон (12 тис. дол. США) за створення нового робочого місця на території індустріального парку.

На сьогодні в різних країнах існують різні інституціональні пільги щодо функціонування індустріальних парків, найчастіше мотиватором створення індустріальних парків виступають податкові пільги. Так, серед податкових пільг щодо індустріальних парків у різних країнах світу застосовують:

- пільги щодо податку на прибуток підприємств (такі пільги в різних відсотках встановлені в Туреччині, Чехії, Нідерландах, Китаї);
- звільнення від ввізного мита на обладнання та устаткування для роботи підприємств у межах індустріального парку (серед країн, що застосовують такі пільги: Азербайджан, Білорусь, Нідерланди, Туреччина, Узбекистан);
- звільнення від сплати податку на нерухомість (досить часто зустрічається саме така пільга, оскільки в багатьох країнах цей податок є досить суттєвим. Серед країн, що застосовують таку пільгу щодо індустріальних парків, належать: Азербайджан, Білорусь, Польща, Нідерланди, Туреччина, Тайвань, Казахстан, Узбекистан);
- звільнення від податку на землю або податку на оренду землі (Туреччина, Тайвань, Китай, Литва);
- звільнення від сплати місцевих податків та зборів (Угорщина);

– зниження тарифів на комунальні послуги (Туреччина, Угорщина).

Відповідно до законодавства України Спеціальна економічна зона (СЕЗ) – територія, в межах якої встановлюється і діє спеціальний правовий режим господарської діяльності та спеціальний порядок застосування і дії законодавства України. На її території запроваджуються пільгові митні, валютно-фінансові, податкові та інші умови економічної діяльності національних та іноземних юридичних і фізичних осіб.

Поширеність індустріальних парків у світі обумовлена нижченаведеними чинниками.

По-перше, вони сприяють підвищенню інвестиційної активності в економіці, адже сама суть функціонування індустріальних парків полягає у збільшенні інвестицій. Допуск в індустріальний парк, як правило, обмежений мінімальним обсягом інвестицій, який компанія має вкласти в розвиток виробництва. Крім того, виробництво в межах індустріального парку автоматично розширює попит на продукцію суміжних галузей промисловості, чим стимулює їх розвиток. Додатковим джерелом інвестицій також є бюджетні видатки на розбудову в межах індустріальних парків інфраструктури та логістики.

По-друге, індустріальні парки дозволяють легітимно (з точки зору дотримання норм і правил СОТ) субсидувати пріоритетні галузі промисловості, як правило, високотехнологічні. Будь-яка субсидія в остаточному підсумку покликана зменшити витрати підприємств: держава може надавати її у формі бюджетних видатків на розвиток інфраструктури або звільнити підприємство від сплати частини податків.

Безумовно, держава не може надавати таку допомогу для всієї економіки, оскільки просто не матиме фінансових ресурсів на реалізацію своїх функцій. Більш того, запровадження пільгового податкового режиму для всієї економіки не має сенсу, адже навіщо стимулювати, наприклад, торгівлю чи експлуатацію природних ресурсів. Ці галузі, хоч і є важливими, проте не впливають на якісний розвиток економіки. Але існує комплекс галузей промисловості, які

можуть принести значні економічні вигоди, навіть якщо вони сплачують досить незначні обсяги податків. Такими вигодами можуть бути інвестиції, робочі місця, приплив валюти, зростання доходів населення, попит на освіту тощо.

Очевидно, що розвиток суднобудування чи літакобудування, навіть якби вони не приносили жодної копійки до бюджету, матиме набагато більше загальної користі для економіки та держави загалом, ніж добування й експорт газу та нафти, які дають наддоходи до бюджету. Через це держава готова відмовитися від частини власних доходів у вигляді податків заради того, щоб дані підприємства розміщувалися на її території. Індустріальні парки дозволяють надати особливо сприятливий режим економічної діяльності для таких галузей.

По-третє, розвиток індустріальних парків дозволяє економічно, екологічно та естетично структурувати населені пункти, «очистивши» міста від промислового виробництва. В останнє десятиліття існує тенденція до розширення середньої площі індустріальних парків, що пов'язано з бажанням органів влади сконцентрувати в них як новостворені підприємства, так і діючі промислові підприємства (фактично, винести їх за територію населеного пункту). Концентрація промислового виробництва на обмежених площах за межами житлових, історико-культурних та рекреаційних територій не лише робить економіку громади більш ефективною через зниження транзакційних витрат, але й дозволяє поліпшити якість життя й екологічний стан у відповідному населеному пункті. Уже зараз у багатьох європейських містах уся місцева промисловість концентрується виключно в межах індустріального парку.

Для України, міста якої становлять конгломерат із житлових масивів та екологічно шкідливих підприємств, даний аспект є вкрай важливим.

Відзначимо, що попри значну поширеність індустріальних парків, існують і певні проблеми. На практиці багато індустріальних парків, особливо у країнах, що розвиваються, або взагалі незадіяні, або мають значний обсяг вільних площ. Це обумовлено:

– профіцитом створених потужностей – якщо ініціатором створення індустріального парку виступають місцеві громади, то виникає ситуація, коли кожна громада зазвичай намагається створити власний індустріальний парк, незважаючи на те, що поруч уже може функціонувати подібний парк;

– обмеженістю терміну дій пільг – частими є випадки, коли компанії приходять в індустріальний парк на термін дії податкових пільг, після чого перебазовуються в інший індустріальний парк у межах або за межами країни, бажаючи отримати нові пільги;

– слабкою та низькою ефективністю роботи щодо залучення інвесторів;

– наявністю більш привабливих режимів економічної діяльності в сусідніх країнах.

Названі недоліки мають бути враховані при розробці законодавства та практики функціонування індустріальних парків в Україні [25].

Основні стимули, що наразі використовуються в міжнародній практиці для індустріальних парків, містять:

- кредити за спеціальними пільговими ставками;
- звільнення від податків та мит;
- субсидіювання оренди;
- надання землі на пільгових умовах;
- субсидіювання тарифів на електрику та воду;
- преференційні тарифи на телекомунікаційні послуги;
- спрощені регуляторні процедури, єдине вікно;
- колективне використання послуг та активів;
- створення житлової та комунальної інфраструктури для працівників.

Безумовно, кожна країна при цьому має свою власну специфіку у забезпеченні сприятливих умов господарської діяльності учасників індустріальних парків.

Активно відбувається процес формування і кластерів в останні два десятиліття в світовій практиці. В цілому, за оцінкою експертів, до теперішнього часу кластеризацією охоплено близько 50 відсотків економік

провідних країн світу: Великобританія – 168 кластерів, Німеччина – 32, Данія – 34, Італія – 206, Індія – 106, Нідерланди – 20, США – 380, Франція – 96, Фінляндія – 9.

В США у рамках кластерів функціонує більше половини підприємств, а частка ВВП, що в них виробляється, перевищила 60 відсотків. У ЄС налічується більше 2 тис. кластерів, в яких зайнято 38 відсотків робочої сили. Повністю охоплені кластеризацією датська, фінська, норвезька та шведська промисловість.

Так, Фінляндія, чия економічна політика базується на кластеризації, протягом 2000-х років займає провідні місця у світових рейтингах конкурентоспроможності. За рахунок кластерів, які відрізняються високою продуктивністю, ця країна, маючи всього 0,5 відсотка світових лісових ресурсів, забезпечує 10 відсотків світового експорту продукції деревопереробки та 25 відсотків – паперу. На телекомунікаційному ринку вона забезпечує 30 відсотків світового експорту обладнання стільникового зв'язку та 40 відсотків – мобільних телефонів.

На промислові кластери Італії припадає 43 відсотка чисельності зайнятих у галузі та більше 30 відсотків об'єму національного експорту. Успішно функціонують кластерні структури у Німеччині (хімія, машинобудування), у Франції (виробництво продуктів харчування, косметики).

Активно йде процес формування кластерів у Південно-Східній Азії та Китаї, зокрема, у Сінгапурі (в області нафтохімії), в Японії (автомобілебудування) та інших країнах. У Китаї сьогодні існує більше 60 особливих зон-кластерів рівнем продажів на суму приблизно 200 млрд дол. на рік [71].

У минулому десятиріччі більшість кластерів спеціалізувалися на виробництві споживчих товарів та створювалися з метою підвищення конкурентоспроможності окремих регіонів та територій. Далі почали з'являтися

промислові кластери нового покоління, які займаються інформатикою, дизайном, екологією, логістикою, виробництвом біомедичних препаратів.

Інноваційна орієнтованість кластерів поступово зростала, та сьогодні вона є найважливішою характеристикою, що визначає конкурентоспроможність кластерних утворень [31].

Вважається, що кластери мають більшу здатність до нововведень внаслідок наступних причин:

- фірми – учасники кластера здатні більш адекватно та швидко реагувати на потреби покупців;
- учасникам кластеру полегшується доступ до нових технологій, які використовуються у різних напрямках господарської діяльності;
- у інноваційний процес включаються постачальники та споживачі, а також підприємства інших галузей;
- в результаті міжфірмової кооперації зменшуються витрати на НДДКР;
- фірми у кластері знаходяться під інтенсивним конкурентним тиском, який посилюється постійним порівнянням власної господарської діяльності з роботою аналогічних компаній.

На відміну від традиційних промислових кластерів, інноваційні кластери представляють собою систему тісних взаємозв'язків не тільки між фірмами, їх постачальниками та клієнтами, але й інститутами знань, серед яких великі дослідні центри та університети, будучи генератором нових знань та інновацій, забезпечують високий рівень регіону. З'являється можливість координації зусиль та фінансових засобів для створення нового продукту та технологій та виходу з ними на ринок. В рамках кластеру стає можливим побудова замкнутого технологічного ланцюга – від створення продукту до його виробництва та виходу на ринок.

Треба відзначити ще одну відмінність інноваційних кластерів від традиційних промислових, яке відзначається створенням у їх рамках переважно продукції, орієнтованої на експорт, тобто внутрішньокластерні конкурентні переваги значні у міжнародному масштабі.

Родоначальником інноваційних кластерів вважається американська Кремнієва долина, на території якої знаходиться близько 87 тис. компаній, 40 дослідних центрів та десятків університетів, найбільший з яких – Стенфорд. Між університетом та приватним сектором налагоджений постійний обмін інформацією та «зарядженими» інноваційним духом людьми.

Обслуговують кластер близько третини американських венчурних фірм (180 компаній), 47 інвестиційних та 700 комерційних банків, які так чи інакше фінансують діяльність компаній. Такий об'єм інноваційної діяльності дозволив Кремнієвій долині стати лідером національного експорту, та на неї припадає 40 відсотків експортної торгівлі Каліфорнії.

У всьому світі технорегіони намагаються повторити успіх долини, навіть у назві: Кремнієве плато у Бангалорі (Індія), Кремнієвий острів на Тайвані, Кремнієве болото в Ізраїлі [25].

Таким чином, в умовах розвитку сучасної економічної політики держави її складовою частиною є кластерна політика, яка розвивається за певними моделями: західноєвропейська, індійська, китайська, північноамериканська, скандинавська та японська (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Світовий досвід моделей формування державної кластерної політики

№ п/п	Назва моделі державної кластерної політики	Характеристика особливостей моделей державної кластерної політики	Країна-представник
1.	Західноєвропейська	Ключова роль належить університетам і дослідницьким інститутам, а також формування інноваційної інфраструктури. В Італії на промислові кластери припадає 43,0 відсотка чисельності зайнятих в галузі, більше 30 відсотків обсягу національного експорту	Великобританія (формування кластерів відбувається на базі традиційних галузей промисловості – виробництво тканин, одягу і меблів), Італія (кластери формуються на територіях концентрації малих підприємств розвитку традиційних галузей обробної промисловості, що відрізняються високим

			рівнем спеціалізації при одночасній експансії в суміжні галузі та регіони), Франція, Швейцарія
2.	Індійська	Фінансування кластерів відбувається за рахунок іноземних інвестицій. З метою підвищення експортних можливостей кластера уряд відбирає найбільш пріоритетні (виробництво тканин і трикотажу, а також харчова, верстатобудівельна,	Індія

Продовження табл. 3.1

		фармацевтична галузі, програмне забезпечення). Індійські кластери постачають понад 60 відсотків експортної продукції країн Слід зазначити, що в 14 великих містах зосереджено 80 діючих кластерів, які об'єднують 22559 малих промислових підприємств	
3.	Китайська	В основі формування кластерів лежить ініціатива уряду і регіонів, шляхом створення особливих зон розвитку високотехнологічних галузей, серед яких автомобілебудування, електротехніка, виробництво мобільних телефонів. Фінансування кластерів здійснюється за допомогою урядових грантів і венчурних фондів. Кластери концентруються навколо іноземних заводів з подальшою перспективою розвитку власних виробничих потужностей.	Китай
4.	Північноамериканська	Уряд реалізує функцію стимулювання кластерної політики регіональних органів влади за допомогою надання	Канада (біотехнологічний кластер високих технологій та ін.), США (комп'ютерний,

		грантів і, шляхом створення агентств з розвитку кластерів. У США понад 60 відсотків промислової продукції виробляється економічними кластерами, діяльність яких заснована на принципах партнерства і, орієнтована на комерціалізацію ННТР, інноваційну діяльність.	автомобільний, кластер індустрії, розваг і ін.)
5.	Скандинавська	Ініціатором створення кластерів є уряд, також які розвиток дослідницької та	Фінляндія (кластери формуються на базі великих транснаціональних компаній

Продовження табл. 3.1

		технологічної кооперації, адресного інвестування коштів в найбільш перспективні кластери, інтеграція кластерів. Так, зокрема промислові кластери забезпечують 10 відсотків світового експорту продуктів лісопереробки	в лісовій, інформаційній та телекомунікаційній галузях).
6.	Японська	Кластери сформувалися на базі транснаціональної корпорації, яка практикує довгострокові субконтрактні і субпідрядні відносини з групою малих підприємств. Уряд і регіони проводять політику, спрямовану на підтримку кластерів і розвиток інноваційної інфраструктури	Японія (кластери в сфері інформаційних технологій, біотехнологій, електротехніки та автомобілебудування).

Таким чином, існуючі моделі мають суттєві відмінності, виокремлені за масштабами, напрямками та формами державної підтримки: ціленаправлене фінансування створення та розвитку кластерів; пряма фінансова підтримка специфічних проєктів; зниження податкового навантаження; інвестиції в створення та розвиток інфраструктури регіонів, освіта, тренінги і маркетинг; сприяння розвитку мережевої взаємодії між учасниками кластера, тощо.

Вирізняють особливості функціонування високотехнологічної і низькотехнологічної кластерної політики. Переваги високотехнологічної кластерної політики полягають у тому, що вона орієнтована на структурну перебудову економіки та укріплення конкурентоспроможності. Разом з тим існують певні недоліки, зокрема: більшість регіонів подібні за видами економічної діяльності, завдяки чому відбувається дублювання та надмірне вкладання інвестицій в аналогічні технології; відсутність передумов розвитку в регіоні (високий рівень поглинання нових технологій, необхідних ресурсів та ін.), а також зменшення чисельності робочих місць.

На відміну від високотехнологічної кластерної політики до переваг низькотехнологічної слід віднести: адаптованість кластерів до існуючого регіонального конкурентного середовища та створення значної кількості нових робочих місць чи збереження старих. Окрім переваг існують і недоліки, серед яких: руйнування процесу реструктуризації в результаті штучної підтримки застарілих виробництв; закріплення аутсайдерського статусу країни, тощо.

В залежності від ролі держави в процесі створення та розвитку кластера вирізняють декілька видів їх підтримки: повного циклу (державна реалізує довготривалий план розвитку території з урахуванням її галузевої спеціалізації; сприяє створенню сприятливих умов для компаній, які є лідерами розвитку кластерів) та фрагментарної підтримки (надається підтримка створеному кластеру, діяльність якого корегується шляхом застосування інструментів економічної політики).

Позитивний аспект створення та розвитку кластерів відіграє важливу роль у формуванні економічного середовища, оскільки в залежності від типів вони сприяють: оздоровленню економіки країни (комерційна концентрація, унікальність, стратегії та ін.); розвитку високотехнологічних галузей промисловості; активізації підприємницької діяльності, особливо в старопромислових регіонах; зростанню частки експорту виробленої

продукції; створенню унікальних можливостей щодо підготовки висококваліфікованих спеціалістів поза межами галузевої підготовки (обмін досвідом, центри кластерного навчання та ін.) [15].

3.3. Індустріальні парки та кластери як вагомі інструменти післявоєнної відбудови

Процес створення та функціонування індустріальних парків в Україні стикається з численними викликами, які зумовлені комплексом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів.

Найбільш вагомими з них є наслідки збройної агресії РФ, що призвела до масштабних руйнувань інфраструктури, дестабілізації інвестиційного клімату та суттєвого підвищення економічних ризиків. Ці чинники значно ускладнюють реалізацію потенціалу індустріальних парків як одного з ключових інструментів економічного відновлення України.

Російська агресія завдала значних збитків критично важливій інфраструктурі України, що суттєво обмежило можливості для функціонування індустріальних парків. Зокрема, було зруйновано або пошкоджено понад дев'ять гігават потужностей генерації електроенергії, що становить половину потужностей, з якими країна пройшла попередню зиму. Найбільше постраждала теплова генерація, яка до повномасштабного вторгнення виробляла майже третину електроенергії. Наразі лише 27 відсотків великих теплових електростанцій залишаються функціональними, тоді як решта були зруйновані або серйозно пошкоджені.

Подібна ситуація спостерігається і в гідроелектростанціях та гідроакumuлюючих станціях, включаючи повне знищення Каховської ГЕС. Окрім того, значні потужності атомної генерації, зокрема Запорізька АЕС, опинилися в окупації, що унеможливорює їх використання.

Наслідком таких руйнувань стало суттєве зниження виробничих можливостей у сфері енергетики, що обмежує можливості індустріальних

парків отримувати стабільне енергопостачання, необхідне для їхньої діяльності [41].

Умови нестабільного енергозабезпечення, включаючи регулярні відключення електроенергії, серйозно впливають на здатність парків залучати інвестиції та забезпечувати належний рівень виробництва.

Військові дії значно погіршили і інвестиційний клімат в Україні, що стало ще одним суттєвим викликом для розвитку індустріальних парків. Інвестори побоюються вкладати кошти через високі ризики, пов'язані з безпекою, політичною нестабільністю та економічною невизначеністю.

В результаті війни багато іноземних інвесторів утримуються від здійснення інвестицій у довгострокові проєкти, зокрема в індустріальні парки, через непередбачуваність подальшого розвитку конфлікту.

Для поліпшення ситуації уряд України вживає заходів, спрямованих на зниження ризиків для інвесторів, включаючи запровадження механізмів страхування інвестицій від воєнних та політичних ризиків.

Відповідно до Закону України 3497-IX «Про внесення змін до Закону України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків», що набув чинності 01 січня 2024 року, Експортно-кредитне агентство України почало приймати заявки на страхування інвестицій від цих ризиків. Це важливий крок, оскільки він надає додаткові гарантії фінансової безпеки інвесторам і сприяє розвитку переробної промисловості та експорту товарів, зроблених в Україні.

Війна суттєво підвищила й економічні ризики, з якими стикаються індустріальні парки. Серед них, слід виділити коливання валютного курсу, зростання інфляції та невизначеність у міжнародних торговельних відносинах.

Ці фактори суттєво ускладнюють довгострокове планування діяльності підприємств, що функціонують в індустріальних парках, а також знижують привабливість України як місця для інвестицій.

Крім того, нестабільність економічної ситуації негативно впливає на доступ до фінансування, збільшуючи вартість капіталу та обмежуючи можливості для залучення додаткових ресурсів [41].

Слід також враховувати, що частина індустріальних парків розташована на окупованих територіях Донецької та Луганської областей, що унеможлиблює їх функціонування та відновлення до завершення бойових дій і повернення цих територій під контроль України.

Окрім того, Одеська, Дніпропетровська, Сумська та Чернігівська області знаходяться під постійними обстрілами російською федерацією, що створює значні ризики для безпеки інвестицій та стабільного функціонування підприємств у цих регіонах.

Частина індустріальних парків на Київщині, які були під окупацією, наразі деокуповані, проте процес відновлення інфраструктури та повернення до нормальної діяльності вимагає значного часу і ресурсів [12].

Індустріальні парки є платформою, на яку буде легко додавати інші стимули для відбудови промисловості залежно від ступеню руйнувань в різних частинах країни.

Ідея запровадження фіскальних стимулів для індустріальних парків вже давно чекає на реалізацію як ефективний інструмент пожвавлення економіки. Ці ініціативи можуть відіграти значну роль у відродженні української економіки після нашої перемоги [27].

Кластери та індустріальні парки можуть стати дієвим механізмом активізації інвестиційного розвитку, стимулювання промислового розвитку та потенційно можуть прискорити післявоєнне відновлення економіки України. Тому, саме у воєнний час, держава продовжує активний законодавчий розвиток цієї сфери, з метою створення сприятливого післявоєнного інвестиційного клімату.

Для формування передумов прискореного відновлення та ефективного застосування державних інвестиційних стимулів, Урядом було затверджено Стратегію розвитку індустріальних парків на 2023 – 2030 роки [9], яка визначає

подальші напрями та способи забезпечення розвитку індустріальних парків в Україні.

Стратегія формує цілі, які покликані пришвидшити розвиток індустріальних парків. Зокрема, передбачається:

- запровадження додаткових фінансових та нефінансових (консультаційна та інформаційна підтримка) стимулів для індустріальних парків;
- налагодження співробітництва з міжнародними урядовими та неурядовими організаціями, національними та іноземними інноваційними підприємствами для застосування світового досвіду у сфері забезпечення функціонування індустріальних парків та залучення інвестицій;
- подальше удосконалення законодавства щодо створення, функціонування та розвитку індустріальних парків;
- сприяння ініціаторам створення та керуючим компаніям у залученні потенційних учасників індустріального парку;
- формування та сприяння розвитку моделі еко-індустріального парку тощо.

Крім стратегічної підтримки розвитку індустріальних парків, Україна сформувала конкретні механізми преференцій, які дозволяють задіяти стимулюючі механізми, як на національному рівні, так і на місцевому, як при веденні інвестиційної діяльності, так і експортно-імпортних операцій [44].

Індустріальні парки є магнітом для іноземних інвесторів, оскільки цей інструментарій досить поширений в світі. Досвід зарубіжних країн, зокрема й тих, які перебували у тривалій економічній депресії чи у стані війни (наприклад Німеччини, Південної Кореї), свідчить, що прямі іноземні інвестиції були одним з найважливіших джерел фінансування для їхньої економіки.

Вони сприяють активізації інвестиційного процесу, є джерелом капіталовкладень, причому у формі сучасних засобів виробництва, залучають вітчизняних підприємців до передового господарського досвіду, сприяють

поширенню інновацій, розвитку малого і середнього бізнесу, збільшенню продуктивності праці та підвищенню добробуту населення.

Іноземні інвестори відіграють значну роль в економічному розвитку та сприяють економічному зростанню місцевої та регіональної економіки на основі ефективнішого використання тутешніх ресурсів.

В період післявоєнної відбудови прямі іноземні інвестиції повинні відігравати значно важливішу роль для розвитку української економіки, соціально-економічного зростання регіонів, громад і територій. Вони можуть не тільки виступати джерелом вкладення капіталу для бізнесу, але, найголовніше, принести нові технології, сучасний менеджмент і ефективну систему маркетингу. Нарощення надходження прямих іноземних інвестицій в економіку, передусім у стратегічно важливі та найбільш конкурентні й перспективні галузі, буде позитивним фактором для регіонального і місцевого економічного розвитку [64].

Розвиток індустріальних парків в Україні є ключовим елементом стратегії економічного відновлення країни в умовах післявоєнного періоду. Незважаючи на численні виклики, зокрема збройну агресію РФ, індустріальні парки мають великий потенціал для стимулювання економічного зростання, залучення інвестицій і створення нових робочих місць. Проте для реалізації цього потенціалу необхідно подолати низку серйозних перешкод.

По-перше, руйнування інфраструктури, включаючи енергетичні потужності, транспортні мережі та об'єкти критичної інфраструктури, створює значні труднощі для нормального функціонування індустріальних парків. Відновлення цих об'єктів потребує значних фінансових ресурсів і часу, а також підтримки з боку міжнародних партнерів. Лише після відновлення базової інфраструктури індустріальні парки зможуть ефективно виконувати свою роль як локомотивів економічного зростання.

По-друге, дестабілізація інвестиційного клімату, спричинена війною, негативно впливає на здатність України залучати внутрішні та зовнішні

інвестиції. Впровадження механізмів страхування інвестицій від воєнних та політичних ризиків є важливим кроком у напрямку зниження цих ризиків, однак для повного відновлення інвестиційної активності необхідні комплексні заходи, включаючи стабілізацію економічної ситуації, покращення законодавчої бази та забезпечення безпеки інвесторів.

По-третє, підвищення економічних ризиків та невизначеність, пов'язані з триваючим збройним конфліктом, значно ускладнюють довгострокове планування та розвиток індустріальних парків.

Нестабільність валютного курсу, інфляція, а також труднощі з доступом до фінансових ресурсів залишаються ключовими викликами для підприємств, що працюють у цих умовах.

Держава докладает значних зусиль для зменшення впливу цих факторів, зокрема шляхом надання фінансової підтримки та створення стимулюючих програм, проте для повноцінного подолання цих викликів потрібна ще більша підтримка від міжнародних партнерів та розширення співпраці з міжнародними фінансовими інституціями.

Враховуючи всі ці фактори, для успішного розвитку індустріальних парків в Україні необхідний комплексний підхід, який включає як внутрішні заходи з відновлення та стабілізації, так і міжнародну підтримку. Водночас, незважаючи на всі виклики, індустріальні парки залишаються важливим інструментом для побудови більш стійкої та диверсифікованої економіки України в повоєнний період [12], оскільки вони:

1. Створюють сприятливі умови для релокації промислових підприємств.
2. На відміну від ініціатив щодо відкриття імпорту, нові податкові стимули спрямовані на внутрішнє виробництво і робочі місця, які дуже потрібні українцям саме зараз.
3. Для деокупованих і постраждалих територій індустріальні парки стануть зручним інструментом організації промислової забудови і відновлення роботи підприємств.

Таким чином, індустріальні парки спростять релокацію промислових підприємств під час війни і прискорять відновлення економіки після перемоги [18].

Висновок до розділу 3

Світова практика доводить ефективність функціонування індустріальних та еко-індустріальних парків по всьому світу. Їх функціонування сприяє не тільки стійкості економічного розвитку на інноваційній основі регіонів та країн, а також дає можливість забезпечити підвищення якості життя населення та екологічність виробництва.

Тому, навіть сьогодні в багатьох країнах Східної Європи діють конкурентоспроможні податкові та фінансові стимули. Так, майже в усіх країнах східноєвропейського регіону діють програми повного або часткового звільнення від податків на прибуток та землю, максимально спрощені процедури виділення земельних ділянок під індустріальні парки, задіяно центральні та місцеві бюджети для будівництва інфраструктури, необхідної для індустріальних парків.

Майбутнє відновлення економіки країни, після повномасштабного вторгнення РФ, вимагатиме дуже швидкої релокації виробництв, які потребують цього, а також розміщення підприємств інвесторів як іноземних так і вітчизняних.

Через механізм індустріальних парків Україна має неймовірний потенціал активізації промислового розвитку. Це також унікальна можливість змінити на краще основні макроекономічні показники: зайнятості, ВВП, інвестицій, доходів населення, випуску та експорту продукції тощо.

Для цього необхідно й надалі переймати та впроваджувати позитивний досвід більш розвинутих та передових країн Америки, Європи та Азії [12].

ВИСНОВКИ

Одним з ключових інструментів для стимулювання економічного зростання регіонів є створення сприятливого середовища для розвитку підприємництва. Саме тут індустріальні парки та кластери виявляють свою ефективність як каталізatori інновацій, залучення інвестицій та підвищення конкурентоспроможності регіонів.

Індустріальний парк є основою для формування єдиної території з облаштованою інфраструктурою для розміщення нових об'єктів промисловості, інноваційної сфери, логістики та супутнього сервісу з ціллю отримання прибутків від створення нових власних підприємств та оренди виробничих та офісних приміщень, а також підвищення конкурентоспроможності та активізації інвестиційної діяльності в регіоні.

Кластер являє собою групу локалізованих взаємозалежних компаній, постачальників устаткування, комплектуючих, спеціалізованих послуг, інфраструктури, науково-дослідних інститутів, вузів та інших організацій, які взаємодоповнюють і посилюють конкурентні переваги один одного.

Створення та функціонування індустріальних парків і кластерів сприяє інтенсифікації розвитку підприємництва і посиленню ринкових позицій економічних суб'єктів [16]. Вони є однією з форм побудови інвестиційно-інноваційної економіки. Однак, існуюча нормативна база не забезпечує можливості здійснення промислового симбіозу та не встановлює вимог щодо екологічних і соціальних аспектів у діяльність індустріальних парків.

Необхідними напрямками розвитку законодавства про індустріальні парки є:

- 1) лібералізація регуляторного режиму індустріальних парків (зокрема, застосування принципу «єдиного вікна» для консолідації і пришвидшення отримання державних дозволів);
- 2) орієнтація на створення приватних індустріальних парків з визначенням засад державно-приватного партнерства в таких парках, прав, обов'язків, ризиків та відповідальності кожного з партнерів стосовно усіх аспектів господарського розвитку парків;
- 3) фокусування конкурентних переваг індустріальних парків на доступних в їх межах послугах та зручностях, а не пільгах [54].

Одними з основних викликів, актуальних для більшості індустріальних парків та кластерів, є:

- пошук фінансових ресурсів для створення їх інженерно-транспортної інфраструктури та підключення або приєднання її до зовнішніх мереж;
- недостатній або відсутній досвід ініціаторів створення індустріальних парків і керуючих компаній щодо реалізації таких проєктів;
- низька активність органів місцевого самоврядування, відсутність відповідних пріоритетів у програмах розвитку територій і регіонів;
- відсутність кваліфікованої робочої сили.

Для більшої частини індустріальних парків характерно надання прямої та опосередкованої підтримки. Серед них, вагоме місце займають податкові преференції, зменшення податкового та митного навантаження на суб'єктів господарювання або пом'якшення адміністрування податкових та митних зобов'язань [54].

Індустріальні парки та кластери мають вагомі позитивні екстерналії для розвитку регіональних економічних систем та конкретних територій, що відбивається на стійкості зростанні економіки всієї країни.

Це пов'язано з тим, що їх дає можливість отримати такі позитивні ефекти:

1) індустріальні парки виступають потужним активатором модернізації промислової сфери не тільки конкретної місцевості, а і країни загалом за рахунок підвищення конкурентоспроможності продукції, що виробляється;

2) отримання синергійного ефекту за рахунок промислового симбіозу;

3) збільшення інноваційного потенціалу та випуску інноваційної продукції;

4) активізація розвитку малих та середніх підприємств;

5) зростання зайнятості населення за рахунок збільшення попиту на робочу силу;

6) активізація попиту на товари та послуги, що виробляються та надаються в невеликій відстані від розташування індустріального парку;

7) забезпечення зростання самодостатності місцевих бюджетів за рахунок підвищення податкових надходжень;

8) поліпшення соціальної сфери регіоналів за рахунок підвищення доходів місцевих бюджетів та можливості їх перерозподіл на соціальні потреби;

9) підвищення зацікавленості інвесторів, у тому числі іноземних та активізувати залучення інвестиційних ресурсів;

10) активізація міжнародної співпраці за рахунок розширення можливостей та доступу виходу на міжнародні ринки з конкурентоспроможною продукцією;

11) зменшення дефіцитного сальдо торговельного балансу за рахунок підвищення експорту виробництва промислової продукції та її продажу на світовому ринку тощо.

В Україні із урахуванням світового досвіду потрібно йти шляхом розвитку кластерних об'єднань та індустріальних парків із забезпеченням їх трансформації в еко-індустріальні парки [59].

Діяльність індустріальних парків та кластерів позитивно впливає на соціально-економічний розвиток регіону, зокрема забезпечує зайнятість населення, підвищує рівень життя та зменшує безробіття, сприяє будівництву доріг, комунікацій, інженерних мереж та інших об'єктів інфраструктури, забезпечує збільшення податкових надходжень до бюджету.

Варто зауважити, що тільки правильно організовані індустріальні парки та кластери притягують інвестиції та забезпечують впровадження інновацій. Це, у свою чергу, зумовлює залучення інвестицій та дає змогу конкретним територіям чи громадам отримувати певні вигоди, серед яких:

- стимулювання економічного розвитку, зростання місцевої і регіональної доданої вартості;
- інтеграція місцевої економіки у національний і глобальні світові економічні процеси;
- трансфер новітніх технологій та ноу-хау, досягнення відповідного рівня технологічності;
- реалізація наявних конкурентних переваг, комплексне використання місцевих ресурсів;
- розвиток експортного потенціалу, зростання експортних показників;
- досягнення соціально-економічного ефекту (підвищення рівня зайнятості, розбудова соціальної інфраструктури тощо);
- посилення конкурентоспроможності місцевого бізнесу, розвиток галузевих кластерів;
- посилення зв'язків навчальних закладів з виробництвом, реалізація наукового потенціалу;

- розвиток людського потенціалу, зростання кваліфікації працівників;
- зростання загального економічного потенціалу громад і територій;
- поліпшення якості життя для мешканців території;
- покращення бізнес клімату, підвищення інвестиційної привабливості, формування позитивного іміджу [64].

Світова практика доводить ефективність та результативність функціонування індустріальних парків та кластерів. Поштовхом для їх розвитку в Україні стануть нещодавно прийняті зміни до податкового та митного кодексів щодо податкових та митних пільг для індустріальних парків. Важливим для розвитку індустріальних парків в Україні є світовий досвід, але його імплементація повинна відбуватися із урахуванням існуючих особливостей та умов розвитку в Україні [59].

Індустріальні парки та кластери є потужним інструментом для післявоєнної відбудови української економіки. Вони сприяють створенню нових робочих місць, залученню інвестицій, розвитку інновацій та підвищенню конкурентоспроможності країни. Для успішного розвитку індустріальних парків і кластерів необхідна комплексна підтримка з боку держави, бізнесу та громадянського суспільства.

Індустріальні парки та кластери можуть стати двигуном економічного зростання, стимулювати виробництво з високою доданою вартістю та інтеграцію України в європейські ринки. Впровадження податкових і митних стимулів для інвесторів та належне інфраструктурне забезпечення дозволять залучити іноземний капітал і зменшити відтік кваліфікованих кадрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про індустріальні парки: Закон України від 21.06.2012 № 5018-VI. Дата оновлення: 17.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text>.
2. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>.
3. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 № 442. Дата оновлення: 21.11.2024. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF>.
4. Про деякі питання державного стимулювання створення та функціонування індустріальних парків: постанова Кабінету Міністрів України

від 04.06.2024 № 644. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/644-2024-%D0%BF#Text>.

5. Про затвердження Порядку надання коштів на безповоротній основі для облаштування індустріальних (промислових) парків та/або забезпечення будівництва об'єктів суміжної інфраструктури, необхідних для створення та функціонування індустріальних (промислових) парків: постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2022 № 1207. Дата оновлення: 11.06.2024. URL: <http://surl.li/ikszzo>.

6. Про затвердження Порядку надання повної або часткової компенсації відсоткової ставки за кредитами (позиками) на облаштування та/або здійснення господарської діяльності у межах індустріальних (промислових) парків: постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2022 № 1208. Дата оновлення: 11.06.2024. URL: <http://surl.li/cdjics>.

7. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021 – 2027 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. Дата оновлення: 22.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.

8. Програма розвитку інвестиційної діяльності в Рівненській області на 2024 – 2027 роки: розпорядження голови обласної державної адміністрації – начальника обласної військової адміністрації від 27.12.2023 № 702. URL: <https://rrda.rv.gov.ua/npas/pro-prohramu-rozvytku-investytsiinoi-diialnosti-v-rivnenskomu-raioni-na-2024-2027-roky> (дата звернення: 18.12.2024).

9. Стратегія розвитку індустріальних парків на 2023 – 2030 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2023 р. № 176-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176-2023-p#Text> (дата звернення: 18.12.2024).

10. Алгоритм створення індустріального парку. URL: <https://armada.law/blog/algorytm-stvorenniya-industrialnogo-parku/#!/part1> (дата звернення: 18.12.2024).

11. Амоша О.І., Трушкіна Н.В., Шипоша В.А. Механізм формування та управління розвитком бізнес-інтегрованих структур у східних регіонах

України. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/181843/01-Amosha.pdf?sequence=1>.

12. Андрієнко Антон Проблеми і перспективи розвитку індустріальних парків як рушійної сили повоєнного відновлення України. URL: https://economicscience.net/wp-content/uploads/2024/08/8.24._topic_Anton-Andriienko-47-55.pdf (дата звернення: 14.12.2024).

13. Беновська Л. Я. Індустріальні парки як інструмент розвитку регіональної економіки: теоретичні аспекти. URL: [https://ird.gov.ua/sep/sep20143\(107\)/sep20143\(107\)_509_BenovskaLY.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20143(107)/sep20143(107)_509_BenovskaLY.pdf) (дата звернення: 18.12.2024).

14. Білик Р. С. Кластеризація як інструмент забезпечення конкурентних переваг національної економіки у європейському інноваційному просторі. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2019_1_10 (дата звернення: 13.12.2024).

15. Бойко О.М. Досвід України та Китаю щодо створення організаційних форм інноваційної діяльності. URL: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/52/41> (дата звернення: 18.12.2024).

16. Верховод І.С. Процеси кластеризації та створення індустріальних парків як інструмент регіонального розвитку // Економічні студії. – № 2 (24), 2019. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6c83ca7a-30f7-4d2c-92d0-01d51015e883/content> (дата звернення: 14.12.2024).

17. Галасюк В. В. (2018). Індустріальні парки: світовий досвід та перспективи створення в Україні // Економічний аналіз. Том 28. – № 1, 2018. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2018_28 (дата звернення: 18.12.2024).

18. Горностай Н. І., Михальченкова О.Є. Світовий досвід розвитку індустріальних парків та їхні переваги для розвитку економіки України. URL: <http://surl.li/fjtdta> (дата звернення: 14.12.2024).

19. Григоренко Юрій Проблеми розвитку індустріальних парків в Україні на третьому році війни. URL: <https://gmcenter/ua/posts/problems-rozvytku-industrialnykh-parkiv-v-ukraini-na-tretomu-rotsi-vijny> (дата звернення: 18.12.2024).

20. Данилович-Кропивницька М. Л., Джурик Ю. А. Індустріальні парки в Україні: новий етап розвитку // Наукові перспективи. – № 6 (24), 2022. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/1865/1863> (дата звернення: 12.12.2024).

21. Загорський В. С., Кизим М. О., Хаустова В. Є. Кластеризація економік країн світу й України: досвід і проблеми // Проблеми економіки. – № 1, 2010. URL: <https://www.problecon.com/annotated-catalogue/?year=2010&abstract=2010> (дата звернення: 18.12.2024).

22. Єрмаков О. Ю., Костецька І. І. Роль індустріальних парків для стратегічного розвитку // Економічний простір, 2021. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/174-16> (дата звернення: 11.12.2024).

23. Івашко О. Індустріальні парки в системі інвестиційної безпеки держави: теорія та практика // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Вип.4, 2018. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/431482.pdf> (дата звернення: 11.12.2024).

24. Індустріальні парки стануть рушієм розвитку українських міст. URL: <https://alterragroup.com.ua/industrialni-parki-stanut-rushiiem-r.html> (дата звернення: 11.12.2024).

25. Індустріальні парки та кластерні об'єднання країн ЄС. URL: <https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=14822> (дата звернення: 18.12.2024).

26. Індустріальні парки в агропромисловому секторі економіки. URL: <https://armada.law/blog/industrialni-parky-v-agropromyslovomu-sektori-ekonomiky/#!/part5> (дата звернення: 18.12.2024).

27. Індустріальні парки стануть важливим інструментом післявоєнного відновлення економіки. URL: <http://www.golos.com.ua/article/359165> (дата звернення: 18.12.2024).

28. Індустріальні парки: підсумки 2022 року. URL: <http://surl.li/fiyhrm> (дата звернення: 12.12.2024).

29. Індустріальні парки: чим цікаві для малого та середнього бізнесу. URL: <https://mind.ua/openmind/20272620-industrialni-parki-chim-cikavi-dlya-malogo-ta-serednogo-biznesu> (дата звернення: 18.12.2024).

30. Індустріальні парки в Україні: що це таке і чи вдасться їх реанімувати. URL: <https://mind.ua/publications/20186816-industrialni-parki-v-ukrayini-shcho-ce-take-i-chi-vdastsya-yih-reanimuvati> (дата звернення: 12.12.2024).

31. Індустріальні парки як механізм відродження промислового потенціалу муніципальних утворень. URL: <https://pidru4niki.com/87759> (дата звернення: 18.12.2024).

32. Індустріальні парки отримають митні та податкові пільги – Рада ухвалила закони. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/06/21/687312> (дата звернення: 18.12.2024).

33. Індустріальні парки: нові можливості. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/9929> (дата звернення: 18.12.2024).

34. Індустріальні парки: який міжнародний досвід може застосувати Україна. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2021/07/1/675532> (дата звернення: 11.12.2024).

35. Кирилов Ю.Є. Кластери як інструмент підвищення конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації // Ефективна економіка. – № 12, 2013. URL: www.economy.nayka.com.ua (дата звернення: 18.12.2024).

36. Комітет з питань економічного розвитку продовжує проведення регіональних нарад щодо розвитку індустріальних парків. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/233786.html (дата звернення: 10.12.2024).

37. Кропивко М.Ф. Концептуальний підхід до кластерної організації та управління розвитком агропромислового виробництва // Економіка АПК. – № 11, 2010. URL: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=mGk0DgIAAAAJ&hl=uk> (дата звернення: 18.12.2024).

38. Лекарь С. І. Міжнародні та вітчизняні реалії функціонування індустріальних парків // Економіка промисловості. – № 1 (77), 2017. URL: <http://surl.li/jhnibl> (дата звернення: 13.12.2024).

39. Маммадова Е. Інноваційна інвестиційна діяльність підприємств: кейс індустріальних парків // Global Sustainable Development. – № 2 (1), 2024. URL: <https://doi.org/10.69471/gsd-6> (дата звернення: 18.12.2024).

40. Марчишинець О. В., Марчишинець С. М. Індустріальні парки як інструмент залучення інвестицій у реальний сектор економіки регіону // Економіка і суспільство. – № 9, 2017. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/3.pdf (дата звернення: 13.12.2024).

41. Марчук В. Індустріальні парки в Україні: 25 «точок росту» за три наступні роки. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubriceconomy/3325847-industrialni-parki-v-ukrainizamah-na-grivnu-a-udar-na-kopijku.html> (дата звернення: 18.12.2024).

42. Молдован О.О. Доцільність запровадження індустріальних парків в Україні // Економіка промисловості. – № 2, 2011. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/36177/st_54_01.pdf?sequence=1 (дата звернення: 12.12.2024).

43. Національна програма кластерного розвитку до 2027 року. Концепція, орієнтири розвитку, рекомендації. URL: <https://www.clusters.org.ua/blog-single/proyekt-naczionalnoyiprogramy-klasternogo-rozvytku-do-2027/> (дата звернення: 18.12.2024).

44. Нові можливості для інвестицій. Підтримка розвитку індустріальних парків в Україні. URL: <https://dia.dp.gov.ua/novi-mozhливosti-dlya-investicij-pidtrimka-rozvitku-industrialnix-parkiv-v-ukra%D1%97ni> (дата звернення: 11.12.2024).

45. Павлюк А.П., Єгорова О.О., Маркевич К.Л. Індустріальні парки в Україні: удосконалення політики стимулювання у контексті світового досвіду. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-01/Ind_park_verstka.indd-4d55a.pdf (дата звернення: 18.12.2024).

46. Панкова Л. І., Потапенко Т. П. Формування кластерних моделей національних економік на засадах стимулювання регіонального розвитку // Економіка і організація управління, – № 2 (30), 2018. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eiou_2018_2_8 (дата звернення: 18.12.2024).

47. Панасицька О., Іванова А. Індустріальні парки: більше галасу, ніж технологій. URL: <https://voxukraine.org/industrialni-parky-bilshe-galasu-nizh-tehnologij> (дата звернення: 10.12.2024).

48. Перша сімейна молочна ферма на Рівненщині. URL: <https://rivne.one/uk/persha-simejna-molochna-ferma-na-rivnenshyni> (дата звернення: 11.12.2024).

49. Поєдинок В. В. Правовий режим індустріальних парків в Україні. URL: http://www.snjurid.crimea.ua/arhiv/2013/26_2-law/Pojedynok_V.V.pdf (дата звернення: 18.12.2024).

50. Прохоров Б. Індустріальні парки чи кластери. Що краще стимулює інновації? URL: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/industrialni-parki-chi-klasteri-scho-krasche-sti-347478> (дата звернення: 10.12.2024).

51. Процеси кластеризації та створення індустріальних парків як інструмент регіонального розвитку. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstreams/6c83ca7a-30f7-4d2c-92d0-01d51015e883/download> (дата звернення: 11.12.2024).

52. Рижкова Ю., Грига В., Юрчак О., Константинова А., Демчук О., Юрій Клименко Ю. Позиція кластерних організацій, кластерів та їх об'єднань щодо регуляторної політики для розвитку кластерів. URL: <https://mautic.appau.org.ua/asset/278:regulatorna-politika-dla-rozvitku-klasteriv---persi-kroki-na-zakonodavcomu-rivnirpdf> (дата звернення: 13.12.2024).

53. Соколенко С.І. Кластери в глобальній економіці. – К.: Логос, 2004. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/1918/1/am10_109-111.pdf (дата звернення: 18.12.2024).

54. Сошников А.О., Єршова Ю.О. Індустріальні парки: колаборація бізнесу, держави та національної науки URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/6.pdf (дата звернення: 13.12.2024).

55. Федюк В. Індустріальні парки як інструмент залучення інвестицій в місцевий і регіональний розвиток. URL: http://regionet.org.ua/ua/Industrialni_parku_yak_instryment_zalychennya_investutsiy_v_mistsevuy_i_regionalnuy_rozvu_tok_1561.html#page_title (дата звернення: 13.12.2024).

56. Харламов П. Місце сили: навіщо Україні індустріальні та технопарки. URL: <https://mind.ua/publications/20204723-misce-sili-navishcho-ukrayini-industrialni-ta-tehnoparki> (дата звернення: 18.12.2024).

57. Чернобровкіна С. В. Індустріальні парки як інструмент відновлення економіки України // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я. – Харків: НТУ «ХПІ», 2023. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/entities/publication/56ecb29b-3a42-452c-a839-a1df093f724b> (дата звернення: 18.12.2024).

58. Чичиренко Ю. В. Проблеми створення та функціонування індустріальних парків: аналіз та імплементація світового досвіду // Вісник Академії митної служби України. Сер.: Економіка. – № 1, 2014. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/262444/258872> (дата звернення: 13.12.2024).

59. Шевчук Н. Світовий досвід розвитку індустріальних парків та їхні переваги для розвитку економіки України // Проблеми і перспективи економіки та управління. – № 4, 2021. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/262444/258872> (дата звернення: 18.12.2024).

60. Що не так з індустріальними парками в Україні. URL: <https://www.epravda.com.ua> (дата звернення: 18.12.2024).

61. Що таке індустріальний парк? Навіщо вони потрібні? URL: <https://newfood.ua/2023/09/05/shcho-take-industrialnyy-park-navishcho-vony-potribni> (дата звернення: 11.12.2024).

62. Яка різниця між індустріальними, технологічними та науковими парками, і до чого тут ДіяСіті? URL: <http://surl.li/csiwuq> (дата звернення: 18.12.2024).

63. Яненко І. Г., Андреев О. В. Особливості створення та розвитку індустріальних парків в Україні. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/166989> (дата звернення: 11.12.2024).

64. Як індустріальний парк може забезпечити громаді успішний розвиток і добробут (мешканцям)? URL: <https://www.csi.org.ua/news/yak-industrialnyj-park-mozhe-zabezpechyty-gromadi-uspishnyj-rozvytok-i-dobrobut-meshkanczyam/> дата звернення: 18.12.2024).

65. 10 відповідей на питання про кластери та їх роль у відновленні економіки. URL: <https://www.clusters.org.ua/blog-single/10-vidpovidey-na-pytannya-pro-klastery> (дата звернення: 18.12.2024).

66. Урядовий портал: офіційний сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення: 18.12.2024).

67. Прес-служба Апарату Верховної Ради України: офіційний сайт. URL: <https://www.rada.gov.ua/infres> (дата звернення: 18.12.2024).

68. Міністерство економіки України: офіційний сайт. URL: <https://me.gov.ua/> (дата звернення: 17.12.2024).

69. Агенція регіонального розвитку Волині: офіційний сайт. URL: <https://www.volyn.agency> (дата звернення: 18.12.2024).

70. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.12.2024).

71. Українські кластери: офіційний сайт. URL: <https://ucluster.org> (дата звернення: 17.12.2024).